

SOSIAALITURVAOPAS 2009

Tämän opas antaa tietoa kehitysvammaisten palveluista ja tukitoimista ja auttaa hakemaan niitä. Oppaaseen on koottu asioita, jotka koskevat kehitysvammaisia lapsia ja aikuisia sekä heidän perheitään. Asiakokonaisuudet on esitetty osittain aakkosjärjestyksessä ja osittain palvelukohtaisesti. Asiakokonaisuudet sisältävät jokaiseen asiaryhmään kuuluvaa tietoa ja lisäksi internet-osoitteita ja puhelinnumeroita, joista saa lisätietoa.

Keskeistä lainsäädäntöä

Kehitysvammaisia koskevia keskeisimpiä lakeja ovat muun muassa perustuslaki (1999/731), hallintolaki (2003/434), sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annettu laki (2000/812), kehitysvammaisten erityishuollosta annettu laki (1977/519), laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (1987/380), laki omaishoidon tuesta (2005/937), sosiaalihuoltolaki (1982/710), sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettu laki (1992/734).

Perustuslaki

Suomen perustuslain 2 lukuun on kirjattu meille jokaiselle kuuluvat perusoikeudet, joita ovat mm. yhdenvertaisuus, oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapautteen ja koskemattomuuteen, liikkumisvapaus, yksityiselämän suoja, oikeus maksuttomaan perusopetukseen ja työhön sekä omaan kieleen.

Perustuslain 6 §:n mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä, eikä ketään saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan muun ohella terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Perustuslain 19.1 § turvaa oikeuden välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon ja 19.3 § velvoittaa julkista valtaa tur-

vaamaan jokaiselle riittävät sosiaalipalvelut. Riittävän palvelutason on katsottu hallituksen esityksen perusteluissa tarkoittavan sellaista palvelutasoa, joka luo jokaiselle ihmiselle edellytykset toimia yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä. Palveluita koskevat päätökset tulee tehdä tämä lähtökohta huomioon ottaen.

Perustuslain 22 § puolestaan velvoittaa julkista valtaa turvaamaan perusoikeuksien käytännön toteutumisen, mikä tarkoittaa myös perusoikeuksien aineellista toteutumista. Alemman asteisissä säädöksissä on tarkemmin yksilöity, millaisia toimia yhteiskunnalta edellytetään ja esimerkiksi millaisia palveluita asiakkailla on oikeus saada, jotta perusoikeudet toteutuvat.

Asiakaslaki

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain tarkoituksena on edistää asiakaslähtöisyyttä ja asiakassuhteen luottamuksellisuutta sekä asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa. Lakia sovelletaan sekä viranomaisen että yksityisen järjestämään sosiaalihuoltoon.

Asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja hyvää kohtelua ilman syrjintää. Sosiaalihuollon henkilöstön on selvitettävä asiakkaalle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan (4-5 §).

Sosiaalihuoltoa toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan toivomukset ja mielipide ja muutoinakin kunnioitettava hänen itsemääräämisoikeuttaan (8 §). Asiakkaan kuulemisesta ennen häntä koskevan päätöksen tekemistä säädetään hallintolaissa.

Sosiaalihuoltolaki

Sosiaalihuoltolaissa säädetään kunnan tehtäväksi huolehtia sosiaalitoimen ja sosiaalipalvelujen järjestämisestä ja toimeentulotuen ja sosiaalivastustusten myöntämisestä sekä niihin liittyvistä tehtävistä (13 §).

Sosiaalihuoltolaki on yleislaki, ja sen perusteella me kaikki voimme saada tarvitsemiamme sosiaalihuollon palveluja ominaisuuksistamme tai vammoistamme riippumatta. Sosiaalihuoltolaki koskee sosiaalipalveluja, toimeentulotukea, sosiaalivastuksia ja niihin liittyviä toimintoja, joiden tarkoituksena on edistää ja ylläpitää yksityisen henkilön, perheen sekä yhteisön sosiaalista turvallisuutta ja toimintakykyä.

Useassa erityislaissa on kunnan sosiaalihuollon tehtäväksi määritelty lisäksi lasten ja nuorten huolto, lasten päivähoito, kehitysvammaisten erityispalvelut, vammais- palvelut, päihdehuollon palvelut, lastenvalvojan tehtävät, isyyden selvittämiseen ja vahvistamiseen liittyvät tehtävät, ottolapsineuvonta, perheasioiden sovittelu, lasten huolto- ja tapaamisoikeuteen liittyvät tehtävät sekä kuntouttavan työtoiminnan tehtävät (17 §).

Kehitysvammalaki

Kehitysvammalaissa on säännökset erityishuollon antamisesta henkilölle, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden, vian tai vamman vuoksi ja joka ei muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan palveluksia (1 §).

Erityishuollon tarkoituksena on edistää tällaisen henkilön suoriutumista päivittäisistä toiminnoista, hänen omintakeista toimeentuloaan ja sopeutumistaan yhteiskuntaan sekä turvata hänen tarvitsemansa hoito ja muu huolenpito.

Erityishuoltoon kuuluvia palveluksia ovat kehitysvammalain mukaan mm. tutkimus, terveydenhuolto, tarpeellinen ohjaus, kuntoutus sekä toiminnallinen valmennus, työtoiminnan ja asumisen järjestäminen sekä muu yhteiskunnallista sopeutumista edistävä toiminta, henkilökohtaisten apuneuvojen ja apuvälineiden järjestäminen, yksilöllinen hoito ja muu huolenpito sekä muu vastaava erityishuollon toteuttamiseksi tarpeellinen toiminta (2 §).

Vammaispalvelulaki

Vammaispalvelulakiin tulee muutoksia 1.9.2009 alkaen. Siihen asti sovelletaan tämän hetkistä lainsäädäntöä.

Lain tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä (1 §). Vammaisella henkilöllä tarkoitetaan laissa henkilöä, jolla vamman tai sairauden johdosta on pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista.

Kunnan on huolehdittava siitä, että vammaisille tarkoitettut palvelut ja tukitoimet järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisina kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää (3 §).

Vammaispalvelulain mukaiset palvelut jaetaan määrärahasidonnaisiin ja subjektiiv-

viisiin oikeuksiin. Asiakkaan subjektiivinen oikeus saada palvelu tarkoittaa sitä, että kunnalla on ehdoton velvollisuus järjestää palvelu, mikäli asiakas täyttää laissa tai asetuksessa mainitut palvelun myöntämisedellytykset.

Osa vammaispalvelulain mukaisista palveluista on tarkoitettu erityisesti vaikeavammaiselle henkilölle. Vaikeavammaisuus määritellään jokaisen haettavan palvelun osalta erikseen. Kehitysvammalaissa ei tällaista rajausta ole, vaan palvelut on tarkoitettu yhtä lailla lievästi kehitysvammaisille henkilöille.

Vammaispalvelulaissa on useita sellaisia palveluita (esim. kuljetuspalvelut, asunnon muutostyöt, auton hankinta-avustus), joita ei kehitysvammalain perusteella yleensä myönnetä. Näihin palveluihin kehitysvammaiset ovat oikeutettuja.

Vammaispalvelulain muutokset tulevat voimaan syyskuun alusta 2009. Laki turvaa vaikeavammaiselle henkilölle oikeuden saada henkilökohtaista apua päivittäisiin toimiin sekä kotona että sen ulkopuolella.

Lakien soveltamisjärjestys

Yleislakeja ovat muun muassa sosiaalihuollon asiakaslaki, sosiaalihuoltolaki, päivähoitolaki sekä perusopetuslaki. Erityislakeja ovat muun muassa kehitysvammalaki sekä vammaispalvelulaki.

Yleislain mukaiset palvelut ovat lähtökohteisesti ensisijaisia suhteessa erityislain nojalla myönnettäviin palveluihin. Oikeus erityislain mukaisiin palveluihin syntyy, mikäli henkilö ei saa tarvitsemiaan palveluita yleislain perusteella.

Päätöstä tehtäessä tulee soveltaa asiakkaalle edullisempaa lakia. Koska erityishuollon palvelut ovat yleensä asiakkaalle maksuttomia, tulee kehitysvammalaki sovellettavaksi useimmissa tapauksissa. Kunnalla ei esimerkiksi ole oikeutta järjestää asumispalveluita sosiaalihuoltolain nojalla, koska se on asiakkaalle epäedullisempaa. Hallinto-oikeudet ovat lukuisissa päätöksissään todenneet, että koska henkilö ei saa riittäviä palveluita yleislain nojalla, hänelle on järjestettävä palvelut kehitysvammalain nojalla erityishuoltona. Nämä päätökset ovat koskeneet mm. asumispalveluita, aamu- ja iltapäivätoimintaa ja tilapäishoitoa.

Yleis- ja erityislain väliseen suhteeseen liittyy normaalisuuden periaate, joka on eräs keskeinen lähtökohta palveluita järjestettäessä. Normaalisuus tarkoittaa oikeutta elää kuten valtaosa ihmisistä elää.

Normaalisuutta ja vammaispalveluiden toissijaisuutta ei ole perusteltua tulkita niin, että yleislain mukaiset palvelut katsotaisiin kategorisesti riittäviksi myös vammaisten ihmisten tarpeisiin. Normaalisuuden periaatteen ytimenä voidaan sen sijaan

pitää ajatusta siitä, että vammaiselle henkilölle tulee pyrkiä palvelujen ja tukitoimien kautta turvaamaan mahdollisuus päästä samalle lähtöviivalle muiden kanssa sekä toimia ikänsä, kehitystasonsa ja yksilöllisten kykyjensä mukaisesti yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä. Mikäli yleislakien mukaiset palvelut ja tukitoimet eivät riitä tähän tavoitteeseen pääsemiseen, on turvaututtava erityislakeihin, joiden tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä.

Suurin osa kehitysvammaisten henkilöiden tarvitsemista palveluista ja tukitoimista myönnetään joko vammaispalvelulain tai kehitysvammalain perusteella. Kehitysvammalaki on vammaispalvelulakiin nähden ensisijainen, mikäli palvelu tai tukitoimi voidaan myöntää molempien lakien perusteella. Kehitysvammaisilla henkilöillä on siten mahdollisuus saada vammaispalvelulain mukaisia palveluita silloin, jos kehitysvammalain mukaiset palvelut eivät ole riittäviä tai sopivia tai jos niiden saaminen viivästyy.

Lakien soveltamisjärjestys muuttuu

Lakien soveltamisjärjestys kehitysvammalain ja vammaispalvelulain osalta tulee muuttumaan 1.9.2009 vammaispalvelulain muutoksen yhteydessä. Vammaispalvelulaista tulee ensisijainen suhteessa kehitysvammalakiin. Tämä on kuitenkin lähinnä periaatteellinen muutos. Muutoksen vaikutuksesta myös kehitysvammaisille henkilöille järjestettäisiin palvelut ensisijassa vammaispalvelulain mukaisesti, jos sama palvelu sisältyy sekä kehitysvammalakiin että vammaispalvelulakiin. Sillä ei ole tarkoitus puuttua erityishuollon tarpeessa oleville henkilöille järjestettävien erityishuoltopalveluiden järjestämiseen. Kehitysvammaiselle henkilölle voitaisiin edelleen järjestää palveluita kehitysvammalain nojalla, jos vammaispalvelulain nojalla järjestettävät palvelut eivät olisi asiakkaan kannalta riittäviä tai sopivia.

Lisää tietoa ja tuomioistuinten soveltamiskäytäntöä löytyy Tukiliiton internetsivuilta. www.kvtl.fi

Asuminen

Vammaisen henkilön asumispalvelut voidaan järjestää kotona, palvelukodissa tai muussa henkilölle itselleen parhaiten soveltuvassa paikassa. Kunnan tulee järjestää kehitysvammaisten ihmisten asumisen joko kehitysvammalain tai vammaispalvelulain perusteella. Tärkeintä on, että asumis-

palvelut järjestetään asiakkaan yksilöllisten tarpeiden mukaan.

Kehitysvammalain perusteella järjestettävä asuminen

Jokainen kehitysvammainen on oikeutettu saamaan tarvitsemansa asumispalvelut kehitysvammalain perusteella. Vaikeavammaisuutta ei edellytetä. Kehitysvammalaki takaa kehitysvammaiselle henkilölle sellaiset yksilölliset palvelut ja tukitoimet, joita hän tarvitsee elämässään sekä kotona että kodin ulkopuolella. Kehitysvammalain mukaisia asumispalveluita voivat järjestää erityishuoltopiirit, kunnat tai yksityiset palveluntuottajat.

Vammaispalvelulain mukainen palveluasuminen

Vammaispalvelulain mukaan kunnan on järjestettävä vaikeavammaiselle henkilölle palveluasuminen. Palveluasumiseen kuuluvat asunto sekä asumiseen liittyvät palvelut, jotka ovat välttämättömiä asukkaankäytännölliselle suoriutumiseksi.

Palveluasuminen on subjektiivinen oikeus vaikeavammaiselle henkilölle, joten vammaispalvelulaki velvoittaa kuntaa järjestämään palveluasumisen vaikeavammaiselle henkilölle (8 §). Vammaispalveluasetuksen (11 §:n) mukaisesti vaikeavammaisena pidetään henkilöä, joka vammansa tai sairautensa vuoksi tarvitsee toisen henkilön apua päivittäisistä toiminnoista suoriutumisessa.

Palveluasuminen voidaan järjestää monella tavalla mm. omassa kodissa erilaisten palveluiden kuten esim. henkilökohtaisen avustajan tai kotipalvelun avulla. Palveluja on järjestettävä sellaisessa laajuudessa ja sellaisin muodoin, kun palvelunsaajan tarve edellyttää. Palveluasumista haetaan hakemuksella kunnan sosiaalitoimesta.

Asumisen palvelumaksut

Pääperiaatteena on, että henkilö maksaa itse asumiseensa liittyvät normaalit menot. Tämä on ylläpitoa. Erilaiset palvelut ja tukitoimet, joita vammaisen henkilö tarvitsee asumisen järjestämisen turvaamiseksi tulevat kunnan maksettavaksi, eikä vammaisilta voida periä niistä palvelu- yms. maksuja. Ylläpitoa ei esimerkiksi ole turva-, siivous- eikä saattajapalvelu.

Sekä vammaispalvelulain että kehitysvammalain perusteella järjestettävät asumisen tukipalvelut, joita henkilö tarvitsee selviytyäkseen jokapäiväisestä elämästä, ovat maksuttomia asiakkaalle. Tällaisia palveluita ovat mm. ruuanlaitossa, syömisessä, siivouksessa, pukeutumisessa, henkilökohtaisessa hygieniassa, asioilla käymisessä avustaminen. Maksuttomuus perustuu sosiaalijärjestelmän terveydenhuollon asiakasmaksuista an-

netun lain 4 §:ään.

Vain ylläpidosta voi asiakkaalta periä maksun. Ylläpitoa ovat kaikki tavanomaiset asianomaiselle henkilölle vammaisuudesta riippumatta aiheutuvat menot, kuten esim. vuokra, ateriat, pesuaineet, vesi, sähkö.

Palvelumaksujen poistamista voi hakea sosiaalitoimelta kirjallisella hakemuksella. Perusteluissa on hyvä mainita kehitysvammalaki tai vammaispalvelulaki ja asiakasmaksulaki. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain (asiakasmaksulaki) 4 §:n 2 kohdan mukaan kehitysvammalain tarkoitettu erityishuolto on maksutonta kehitysvammaisen ylläpitoa lukuun ottamatta. Lain mukaan maksuja on mahdollista hakea takaisin enintään viideltä vuodelta (laki verojen ja maksujen perimisestä ulosottoin 11 §).

Lisätietoa www.kvtl.fi, Tukiviesti 3–4/2004.

Asunnon muutostyöt

Vammaispalvelulain perusteella vaikeavammaiselle henkilölle korvataan vamman vuoksi välttämättömistä asunnon muutostöistä aiheutuvat kohtuulliset kustannukset. Korvattavia kustannuksia ovat esimerkiksi muutostöiden suunnittelu, esteiden poistaminen asunnon välittömästä läheisyydestä, ovien levennykset, luiskien rakentaminen yms. (VPL 9 §, VPA 12 §). Asunnon muutostyöt ovat vaikeavammaiselle henkilölle subjektiivinen oikeus.

Autoasiat

Ajoneuvovero

Ajoneuvohallintokeskus määrää automaattisesti ajoneuvoveron palautettavaksi, jos on saanut autoveropalautuksen autoverosta annetun lain 51 §:n nojalla ja siitä on merkintä ajoneuvorekisterissä.

Henkilöt, joilla on vammaisten henkilöiden pysäköintilupa tai jotka ovat saaneet autoveronpalautuksen autoverosta annetun lain 50 § tai 51 §:n perusteella eikä tästä ole merkintää rekisteriotteessa, voivat saada hakemuksesta vapautuksen. Vapautusta voi hakea etukäteen ennen verovuoden alkua. Lomakkeita saa poliisilta, katsastuspaikoilta, Ajoneuvohallintokeskuksesta ja Internetistä: www.ake.fi

Lisätietoja: Ajoneuvohallintokeskus, PL 120, 00101 Helsinki, puhelin 0100 7821 (pvm/mpm).

Autoveronhuojennus

Autoveronpalautusta voi saada autoverosta annetun lain 51 ja 50 §:n perusteella uuteen ostettuun tai ulkomailta käytettynä ostettuun ja Suomessa ensikertaa rekisteröitävään autoon. Päätöksen voi hakea ennako-

koon tai viimeistään 6 kuukauden kuluessa siitä, kun hakija on merkitty auton omistajaksi.

Hangon tulli, 51 §

Vammaiselle henkilölle voidaan autoverolaissa säädettyjen edellytysten mukaan palauttaa auton hintaan sisältyvä autovero joko kokonaan tai osittain. Palautettavan autoveron enimmäismäärä on 3 770 euroa. Automaattivaihteista autoa välttämättä tarvitsevalle palautettava enimmäismäärä on 4 980 euroa.

Auto tulee vammaisen henkilön omistukseen ja rekisteriotteeseen tulee maininta autoveron alentamisesta. Tämän vuoksi auton käyttötarkoitukseen tulee kiinnittää huomiota, koska autoa on pääsääntöisesti käytettävä vammaisen henkilön kuljettamiseen.

Hakemukset ja lisätietoja: Eteläinen tullipiiri, Hangon tulli, 10900 Hanko, puhelin 020 690 601, www.tulli.fi, autoliikkeet.

Tullihallitus, 50 §

Tullihallitus voi määrämillään ehdoilla erityisen painavista syistä palauttaa autoveron tai siitä kohtuulliseksi katsottavan osan. Tullihallituksen päätöksestä ei ole valitusmahdollisuutta ja sen vuoksi hakemus on syytä laatia huolellisesti.

Hakemuksessa tulee riittävän tarkasti selostaa vamman laatua ja haitta-astetta sekä auton käyttötarvetta. Hakemukseen on liitettävä lääkärintodistus vamman aiheuttamasta haitasta. Tullihallitus kiinnittää päätöksenteossa huomiota myös perheen taloudelliseen ja sosiaaliseen tilanteeseen.

Hakemukset ja lisätietoja: Tullihallitus, PL 512, 00101 Helsinki, p. (09) 6141, www.tulli.fi

Auton muutostyöt

Sosiaalivirasto korvaa täysimääräisesti vammaispalvelulain perusteella vamman vaatimat välttämättömät muutostyöt vakio-malliseen autoon (mm. ajohallintalaitteet, ohjaustehostin, pyörätuolin nostolaitteet) VPA 17 §.

Vammaispalvelulain (harkinnanvarainen) perusteella voidaan korvata myös puolet kustannuksista, jotka aiheutuvat auton käyttöä helpottavista laitteista eli lisälaitteista, jotka on asennettu auton valmistajan toimesta tehtaalla autoon (esim. lisälämmitin).

Auton pysäköintilupa

Kotipaikkakunnan poliisi myöntää pysäköintiluvan 10 vuodeksi kerrallaan vaikeasti vammaiselle henkilölle. Lupa on voimassa myös muissa EU:n jäsenvaltioissa. Vam-

mais henkilön pysäköintilupa on henkilökohtainen. Pysäköintilupaa haettaessa on oltava mukana 2 valokuvaa (mieluiten mustavalkoisia) ja pysäköintilupahakemus täytettynä sekä lääkärintodistus sairauden, vian tai vamman laadusta ja vaikeusasteesta. Pysäköintilupa antaa oikeuden pysäköidä ajoneuvo maksulliselle paikalle ilmaiseksi sekä pysäköintioikeuden myös sellaiselle alueelle, missä pysäköinti on liikennemerkien kielletty, jos muut tieliikennelain säädökset eivät sitä kiellä. (TLL 53 §).

Lisätietoja:

Tukiviesti 7/2001, www.poliisi.fi.

Avustus auton hankintaan

Sosiaalitoimi voi korvata puolet uuden tai käytetyn auton todellisista hankintakustannuksista vammaispalvelulain ja -asetuksen perusteella. Sosiaalitoimelle tehtävässä hakemuksessa tulee selvittää vammasta tai sairaudesta aiheutuva liikkumisvälineen tarve. Sen pitää olla jatkuva (päivittäinen) tai usein toistuva. Maksettavasta korvauksesta voidaan vähentää autoveron palautus, vanhan auton myynnistä saatu hyvitys tai todennäköinen hinta sekä muu mahdollinen autoon saatava julkinen tuki. Päätöksen voi hakea myös ennen auton ostoa. Lisätietoja antaa kotipaikkakunnan sosiaalivirasto (VPA 17 §).

Edunvalvonta

Pysyvä edunvalvoja voidaan määrätä täysikäiselle (yli 18-vuotiaalle), mikäli henkilö ei itse kykene valvomaan etuaan tai huolehtimaan itseään tai omaisuuttaan koskevista asioista. Edunvalvoja voidaan määrätä myös hoitamaan vain tietty tehtävä kuten esimerkiksi perinnönjako tai kiinteistökauppa. Lain tavoitteena on rajoittaa henkilön omaa vapautta toimia niin vähän kuin mahdollista. Edunvalvoja tulee määrätä ainoastaan silloin, kun on asioita, jotka vaativat hoitoa ja kun se on välttämätöntä henkilön omien etujen turvaamiseksi.

Edunvalvoja voi olla tarpeen, kun esimerkiksi vaikea sairaus tai korkea ikä ovat heikentäneet asianomaisen henkisiä kykyjä niin, että hän ei itse kykene valvomaan etujaan tai hoitamaan asioitaan. Näissä tilanteissa asioiden hoitaminen ei useinkaan onnistu pankkipalveluiden tai valtakirjojen avulla. Pelkkä kehitysvammaisuus ei kuitenkaan ole peruste edunvalvojan määräämiselle. Ratkaisevaa on, miten vamma tai sairaus vaikuttaa henkilön ymmärrykseen ja päätöksentekokykyyn. Silloin, kun esimerkiksi läheiset voivat hoitaa asioita yhdessä vammaisen henkilön kanssa ja on kyse vähäisistä asioista, ei tarvetta edunvalvontaan välttämättä ole.

Edunvalvojaksi voidaan määrätä tehtävään sopiva ja suostuva henkilö, jolla on

tehtävään riittävä taito ja kokemus. Edunvalvojana voi toimia kunnan yleinen edunvalvoja tai tukea tarvitsevan henkilön äiti, isä, aviopuoliso tai muu läheinen. Edunvalvoja on päämiehensä luottohenkilö, joka puolustaa tämän etuja ja edustaa tätä asioissa, josta on määrätty edunvalvojan hoidettavaksi. Edunvalvojan on pidettävä kirjaa päämiehen varoista ja veloista sekä annettava vuosittain tilitys omaisuuden hoidosta maistraatille.

Edunvalvoja edustaa päämiestä taloudellisissa asioissa, kuten laskujen maksussa. Edunvalvojan tehtävänä on valvoa, ettei päämiehen omaisuutta käytetä päämiehen edun vastaisesti. Päämiehelle tulee järjestää asianmukaiset elinolosuhteet ja hänelle on jätettävä se omaisuus, jota hän tarvitsee henkilökohtaista käyttöönsä varten. Päämiehelle on annettava hänen tarpeisiinsa ja muihin olosuhteisiin nähden kohtuullisena pidettävä määrä käytövaroja. Päämiehen varat on tarkoitettu käytettäväksi päämiehen hyväksi ja elämän laadun parantamiseksi.

Edunvalvoja voidaan määrätä myös edustamaan päämiestä tämän henkilöä koskevissa asioissa, joiden merkitystä päämies ei itse ymmärrä. Edunvalvojan tehtävät ilmenevät maistraatin tai käräjäoikeuden päätöksestä. (holhousL 1-56 §:t)

Lisätietoja: <http://www.kvtl.fi/holhous.pdf>
ja www.maistraatti.fi

Kehitysvammaisten erityishuolto

Kehitysvammalain mukaiset palvelut

Kehitysvammalain mukaiset erityishuollon palvelut omaavat subjektiivisten oikeuksien statuksen ja kuuluvat siten julkisen vallan tehtäväjaon mukaisesti kuntien erityisen järjestämisvelvollisuuden piiriin. Erityishuoltoon kuuluvat palvelut on lueteltu lain 2 §:ssä.

Erityishuolto-ohjelma (EHO)

Kehitysvammalain mukaan jokaista erityishuollon tarpeessa olevaa henkilöä varten tulee laatia yksilöllinen erityishuolto-ohjelma (34 §). Ohjelma sisältää suunnitellun annettavasta erityishuollon toteuttamistavasta sekä siitä milloin viimeistään erityishuolto-ohjelma on tarkistettava. Lisäksi asiakkaalle pitäisi laatia sosiaalihuollon asiakaslain mukainen palvelu-, hoito-, ja kuntoutussuunnitelma. Tällöin tulee myös selvittää, mistä palveluista asiakkaalta peritään maksu ja mitkä palvelut annetaan erityishuoltona maksutta.

Erityishuolto-ohjelman tarkoitus on turvata kehitysvammaisen ihmisen oikeusturvan ja perusoikeuksien toteutuminen. Kaikissa kunnissa kehitysvammaisille henkilöille ei ole laadittu eikä hyväksytty lainmukaista erityishuolto-ohjelmaa ja koko erityishuolto-ohjelma on monille tuntematon. Tämä vaarantaa kehitysvammaisen henkilön oikeusturva.

Erityishuolto-ohjelma eroaa siinä vammaispalvelulain mukaisesta palvelusuunnitelmasta, että erityishuolto-ohjelmaan voidaan hakea muutosta lääninhallitukselta, mikäli henkilö itse, hänen edunvalvojansa tai muu huoltajansa taikka sosiaalilautakunta katsoo, ettei erityishuolto-ohjelma ole tarkoituksenmukainen.

Erityishuolto-ohjelma on laadittava yhdessä asianomaisen henkilön itsensä, hänen edunvalvojansa tai muun huoltajan sekä sosiaalilautakunnan kanssa.

Erityishuolto-ohjelmaa ovat kaikki ne palvelut ja tukitoimet, joita henkilö saa kehitysvammalain nojalla.

Erityishuolto-ohjelmaan kirjattavia palveluita ovat mm. työtoiminta, päivätoiminta, asumisen tukitoimet, koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta, tilapäishoito, kuntoutusohjaus, tukihenkilö, erityisneuvolan tai kuntoutuskeskuksen tuottamat palvelut (erityishuoltopiirien neuvolapalvelut) yms.

Lisätietoja: www.laanhallitus.fi

Tilapäishoito

Kehitysvammaisilla henkilöillä on oikeus tilapäishoitoon. Tilapäishoitoa järjestetään kehitysvammalain mukaisena palveluna (2 § kohdat 6 ja 10) ja se on erityishuolto-ohjelmassa. Maininta erityishuolto-ohjelmassa ei kuitenkaan voi olla asiakkaan kannalta tilapäishoidon järjestämisen edellytys. Tilapäishoidosta voidaan periä ylläpidosta aiheutuvat kustannukset, mutta ei itse hoidosta aiheutuvia kustannuksia, mikäli kyseessä ei ole alle 16-vuotiaalle annettava osittainen ylläpito. Korkein hallinto-oikeus antoi marraskuussa 2008 ratkaisunsa, jonka mukaan kehitysvammalain lapselle myönnetty tilapäinen, kulloinkin vähintään vuorokauden mittainen perhehoito on sellaista kehitysvammaisen henkilön ylläpitoa, josta voidaan periä maksu. Tätä aiemmin asiakasmaksulain 4 §:ää oli tulkittu yleisesti siten, että tällöin kyseessä oli alle 16-vuotiaalle annettava osittainen ylläpito, josta maksua ei voida periä. KHO:n ratkaisun jälkeen maksu voidaan siis periä myös alle 16-vuotiaan tilapäishoidosta, jos hoito kestää yli vuorokauden kerrallaan.

Tilapäishoitoa voidaan järjestää esimerkiksi yksityisissä palvelukodeissa, henkilön kotona tai muussa vastaavassa henkilölle so-

veltuvassa paikassa. Hoitotapaa ja -paikkaa valittaessa tulee ottaa huomioon asiakkaan toiveet ja tarpeet (asiakaslaki 4 §, 8 §).

Työ- ja päivätoiminta

Kehitysvammaisille ihmisille järjestetään työtoimintaa erityishuoltona kehitysvammalain 2 §:n 4 kohdan perusteella.

Perinteiset työ- ja toimintakeskukset ovat yleensä kuntien tai kuntayhtymien ylläpitämiä. Suurin osa asiakkaista (n. 11 000 henkilöä) on kehitysvammaisia ihmisiä.

Työ- ja toimintakeskuksissa työskentelevät ovat asiakkaita, eivät työntekijöitä. He eivät ole työsuhteessa. Eläkkeen lisäksi työtoiminnassa olevat henkilöt saavat työosuusrahaa.

Työtoimintaan osallistuvat kehitysvammaiset henkilöt maksavat itse ateriakorvauksen, mutta työnohjauksesta ja työtoiminnan järjestämiseksi tarvittavista kuljetuksista vastaa kunta. Erityishuollon saamiseksi välttämättömät kuljetukset tulevat kunnan tai erityishuoltopiirin maksettaviksi (kehitysvammalaki 39 § ja -asetus 3 §).

Työtoimintaa voidaan järjestää myös sosiaalihuoltolain mukaisesti. Lähtökohtana on, että kehitysvammaisten henkilöiden oikeus työtoimintaan perustuu kuitenkin kehitysvammalakiin.

Sosiaalihuoltolain mukaan on mahdollista järjestää vammaisten henkilöiden työllisyyttä tukevaa toimintaa sekä vammaisten henkilöiden työllisyyttä tukeva toiminta tarkoittaa erilaisten työhön sijoittumista edistävien kuntoutus- ja tukitoimien järjestämistä. Vammaisten henkilöiden työllistymistä tukevan toiminnan osana voidaan järjestää työtä, jossa työntekijä on työsopimuslain (55/2001) 1 luvun 1 §:ssä tarkoitetussa työsuhteessa palvelun tuottajaan. (SHL 27 d §).

Vammaisten henkilöiden työtoiminnalla sosiaalihuoltolaissa tarkoitetaan toimintakykyä ylläpitävää ja sitä edistävää toimintaa (SHL 27 e §).

Työ- ja toimintakeskuksissa järjestetään myös päivätoimintaa eniten tukea tarvitseville eikä siitä saa työosuusrahaa.

Päivätoimintaa tulee järjestää siten, että vaikeavammaisen henkilö voi osallistua toimintaan viitenä päivänä viikossa tai tätä harvemmin, jos vaikeavammaisen henkilö kykenee osallistumaan työtoimintaan osaiskaisesti tai siihen on muu hänestä johtuva syy.

Vammaisten henkilöiden päivätoimintaan kuuluu kodin ulkopuolella järjestettyä itenäisessä elämässä selviytymistä tukevaa ja sosiaalista vuorovaikutusta edistävää toimintaa. (VPL 8b §).

Päivätoiminta voi sisältää esimerkiksi ruoanlaittoa, liikuntaa, keskustelua, retkeilyä, luovaa toimintaa sekä sosiaalisten taitojen harjaannuttamista. Päivätoiminnan tarkoituksena ei ole tuottaa myytäviä esineitä tai palveluja eikä siihen osallistuvalla makseta korvausta.

KELA

www.kela.fi

Apuvälineet

Kela voi myöntää apuvälineitä (esim. tietokone) vaikeavammaisille henkilöille opiskelusta selviytymiseksi silloin, kun on kyse työelämään tähtäävästä ammatillisesta koulutuksesta tai yleissivistävästä opiskelusta peruskoulun yläkoulusta alkaen opiskelijalle, jolle on tehty ammatillisen koulutuksen suunnitelma.

Alle 16-vuotiaan vammaistuki

Alle 16-vuotiaan vammaistukea maksetaan alle 16-vuotiaalle Suomessa asuvalle lapselle, jonka sairauteen, vikaan tai vammaan liittyvästä hoidosta, huolenpidosta ja kuntoutuksesta aiheutuu vähintään kuuden kuukauden ajan tavanomaista suurempaa räsitusta ja sidonnaisuutta verrattuna vastaavanikäiseen terveeseen lapseen. Tuki on verotonta tuloa, eikä riipu hakijan tuloista tai varallisuudesta. Lapsen vammaistuki voidaan myöntää määräajaksi tai siihen asti, kun lapsi täyttää 16 vuotta. Kela ratkaisee asian sen mukaan, miten pysyvä lapsen erityisen hoidon ja kuntoutuksen tarve on.

Vammaistuki on porrastettu kolmeen ryhmään lapsen tarvitseman erityishoidon perusteella. Korotettu ja ylin vammaistuki oikeuttavat Kelan järjestämään kuntoutukseen. Hoitotuen suuruudet 2009:

–Vammaistuki 85,59 €

–Korotettu vammaistuki 199,71 €

–Ylin vammaistuki 387,26 €

Hakemus on toimitettava Kelan toimistoon, liitteeksi tarvitaan lääkärinlausunto C. Mukaan on syytä laittaa myös oma yksityiskohtainen selvitys lapsen päivittäisestä avun tarpeesta.

Yli 16-vuotiaan vammaistuki

Yli 16-vuotiaan vammaistuki voidaan myöntää 16 vuotta täyttäneelle vammaiselle henkilölle, jonka toimintakyvyn arvioidaan olevan sairauden, vian tai vamman vuoksi yhtäjaksoisesti heikentynyt vähintään vuoden ajan. Lisäksi edellytetään, että sairaudesta, viasta tai vammasta aiheutuu häntä, avuntarvetta tai ohjauksen ja valvonnan tarvetta taikka erityiskustannuk-

sia. Tuen tarkoituksena on tukea työikäisten vammaisten henkilöiden selviytymistä jokapäiväisessä elämässä sekä työelämässä ja opiskelussa ja korvata vammaisuudesta aiheutuvia ylimääräisiä kustannuksia. Tukea ei makseta vanhuuseläkkeellä olevalle henkilölle.

Vammaistuki on porrastettu kolmeen mak-suluokkaan yleisen haitan, tarvittavan avun, palvelusten ohjauksen ja valvonnan sekä vammasta aiheutuvien erityiskustannusten perusteella. Vuonna 2009:

–Perusvammaistuki 85,59 euroa

–Korotettu vammaistuki 199,71 euroa

–Ylin vammaistuki 387,26 euroa

Eläkettä saavan hoitotuki

Hoitotuen tarkoituksena on tukea sairaan tai vammaisen henkilön kotona asumista ja kotona annettavaa hoitoa sekä korvata sairaudesta tai vammaisuudesta aiheutuvia erityiskustannuksia. Verotonta hoitotukea voidaan maksaa 65 vuotta täyttäneelle sekä alle 65-vuotiaalle, joka saa työkyvyttö-myyseläkettä, kuntoutustukea tai yksilöllistä varhaiseläkettä.

Eläkettä saavan hoitotuki on porrastettu kolmeen ryhmään avuntarpeen, ohjauksen ja valvontatarpeen sekä erityiskustannusten määrän perusteella. Hoitotuet vuonna 2009:

–Perushoitotuki 57,32 euroa

–Korotettu hoitotuki 142,70 euroa

–Ylin hoitotuki 301,75 euroa

Erytishoitoraha sairaan lapsen vanhemmille

Äidillä tai isällä saattaa olla oikeus saada lyhytaikaista tai tilapäistä korvausta ansionmenetyksestä, joka aiheutuu hänen osallistumisestaan vaikeasti sairaan/vammaisen alle 16-vuotiaan lapsensa hoitoon tai kuntoutukseen sairaalassa, sairaalan poliklinikalla, erityishuoltopiirin toimintayksikön tasoisella poliklinikalla tai näihin liittyvässä kotihoidossa. Erytishoitorahaa voi saada myös kuntoutus- tai sopeutumisvalmennuskurssille osallistumisen ajalta. Erytishoitorahaa maksetaan samalta ajalta molemmille vanhemmille, jos lääkäri on katsonut molempien vanhempien hoitoon tai kuntoutukseen osallistumisen tarpeelliseksi (ei koske kotihoitoa).

Erytishoitorahaa maksetaan erityissairaan-hoidon tasoisessa hoitopaikassa annetun hoidon sekä kuntoutuskurssien ajalta yhteensä enintään 60 arkipäivältä. Kotihoidon ajalta sitä voidaan maksaa enintään 90 arkipäivältä. Erytishoitorahaa voidaan maksaa painavien lääketieteellisten syiden perusteella pitemmältäkin ajalta, jos sairauteen liittyvän hoidon toteuttaminen tai

sairauden odottamaton paheneminen edellyttää vanhemman jatkuvaa läsnäoloa.

Erytishoitorahalla on neljän kuukauden takautuva hakuaika. Hakijan tulee liittää hakemukseen lääkärin D-todistus siitä, että lapsen hoitoon osallistuminen on ollut tarpeellista. Kuntoutus- tai sopeutumisvalmennuskurssille osallistuneen on liitettävä hakemukseen järjestäjältä saatu todistus.

Erytishoitoraha on yleensä saajan sairauspäivärahan suuruinen. Kela pidättää siitä ennakkoeron. Erytishoitorahan saajalla ei ole oikeutta työttömyyspäivärahaan eikä työmarkkinatukeen.

Erytishoitorahaa voivat saada myös perheenäidit ja opiskelijat sekä itsenäistä työtä tekevät. Jos hakijalla ei ole riittävästi tuloja päivärahan laskemisen perusteeksi, erityishoitoraha maksetaan hänelle 15,20 euron suuruisena.

Kun Kela maksaa hakijalle kuntoutuksen ajalta kuntoutusrahaa, se maksaa erityishoitorahaa vain kuntoutusrahan omavastuujalta.

Erytishoitorahaa ei makseta, jos hakija saa esimerkiksi

–erityisäitiysrahaa, äitiysrahaa, isyysrahaa, vanhempainrahaa tai

–sairauspäivärahaa.

Kansaneläke

Kansaneläkkeeseen ovat oikeutettuja 65 vuotta täyttäneet tai sitä nuoremmat työkyvyttömät henkilöt.

Täyden kansaneläkkeen suuruus on yksinäisellä ihmisellä vuonna 2009 584,13 euroa kuukaudessa.

Kuntoutus

Kela järjestää Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksia ja kuntoutusrahaetuuk-sia koskevan lain perusteella ammatillista kuntoutusta, vaikeavammaisten lääkinnällistä kuntoutusta, harkinnanvaraista kuntoutusta sekä maksaa kuntoutustoimenpiteiden ajalta toimeentulon turvaksi kuntoutusrahaa.

Kelan järjestämään lääkinnälliseen kuntoutukseen on oikeutettu sellainen vaikeavammaisen henkilö, joka saa Kelan korotettua vammais/hoitotukea tai ylintä vammais/hoitotukea. Lääkinnällistä kuntoutusta on mm. fysioterapia, puhe-, musiikki- ja ratsastusterapia, sopeutumisvalmennus ja kuntoutusjaksot sekä -kurssit.

Kelan kuntoutusta ei järjestetä julkisessa laitoshoidossa olevalle.

Kuntoutusraha

Sopeutumisvalmennus- ja kuntoutuskurssien ajalta voidaan vanhemmille maksaa

kuntoutusrahaa. Omaisen tai läheisen kuntoutukseen osallistumisen tarpeellisuus on aina perusteltava kuntoutussuunnitelmassa. Kuntoutusrahaa haetaan Kelalta ja liitteeksi tarvitaan kurssinjärjestäjän todistus.

Omvastuuajat on erikseen säännelty. Esimerkiksi enintään 12 arkipäivää kestävä sopeutumisvalmennuskurssin omavastuu-aika on kurssin alkamispäivä.

Kuntoutusraha on yleensä saajan sairauspäivärahan suuruinen ja se on verollista tuloa. Kuntoutusrahan vähimmäismäärä on 22,04 euroa päivässä. Ammatillisessa kuntoutuksessa olevan vähimmäiskuntoutusraha on 22,04 euroa päivässä. Kuntoutusrahan omavastuupäivältä voi saada erityishoitorahaa, mikäli vanhemmalle aiheutuu ansionmenetyksiä.

Nuoren kuntoutusraha

Vajaakuntoisella 16–19-vuotiaalla nuorella on oikeus kuntoutusrahaan, jos nuoren työkyky ja ansiomahdollisuudet tai mahdollisuudet valita ammatti ja työ ovat sairauden, vian tai vamman vuoksi olennaisesti heikentyneet ja hän tarvitsee tämän vuoksi tehostettua työkyvyn arviointia ja kuntoutusta. Tavoitteena on ammatillisen kuntoutumisen varmistaminen ja työllistymisen edistäminen. Edellytyksenä on lisäksi, että kotikunnassa on yhdessä nuoren, hänen huoltajansa ja tarvittaessa muiden asiantuntijoiden kanssa laadittu hänelle henkilökohtainen opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelma. Kelan ohjeiden mukaan kuntoutuksen realistisena tavoitteena tulee olla työelämään siirtyminen niin, että nuori pystyisi työllään hankkimaan ainakin joi-takin merkittäviä tuloja eläkkeensä lisäksi. Jos koulutuksen tavoitteena on pelkästään harjaannuttaa nuorta selviytymään jokapäiväisistä toiminnoista eikä alustaviakaan työelämäavoitteeseen tähtäviä ammatillisia suunnitelmia pystytä tekemään, eivät nuoren kuntoutusrahan myöntämisedellytykset täyty. Asiaa tulisi kuitenkin arvioida henkilön omasta näkökulmasta. Työelämä tulisi nähdä laajemmin, koska jo pienemmän tulon mahdollisuus voi henkilölle itselleen olla merkityksellinen. Hallituksen esityksen mukaan silloin, kun vielä koulussa olevan nuoren ammatillisen kuntoutumisen mahdollisuuksia on kuntoutussuunnitelman mukaan vaikea ennakoida esimerkiksi sairauden laadun vuoksi, tulee pääsääntöisesti myöntää nuoren kuntoutusraha.

Nuoren kuntoutusrahan vähimmäismäärä vuonna 2009 on 22,04 euroa päivässä ja se on verotettavaa tuloa. Samalta ajalta nuoren on mahdollista saada myös verotonta vammaistukea. Loma-ajoilta kuntoutusrahaa pienennetään 20 prosentilla. Alle 20-vuotiaalle työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää vasta, kun on selvitetty, ettei ammatillisen kuntoutuksen mahdollisuuksia

ole tai jos ammatillinen kuntoutus on sairauden vuoksi keskeytynyt tai päätynyt tuloksettomana.

Lääkekorvaukset

Lääkekorvausjärjestelmässä on kolme korvausluokkaa. Potilailta ei ole ostokerta-kohtaista kiinteää omavastuuta. Potilas saa korvauksen lääkekohtaisesti prosenttiosuutena suoraan lääkkeen hinnasta. Peruskorvaus on lääkkeen hinnasta 42 prosenttia, alempi erityiskorvaus 72 prosenttia ja ylempi erityiskorvaus 100 prosenttia. Ylemmän erityiskorvausluokan lääkkeitä potilas maksaa kolmen euron omavastuun jokaisesta samalla kertaa ostamastaan valmisteesta.

Matkakustannukset

Sairausvakuutus korvaa matkat sairaalaan, poliklinikalle tai kuntayhtymän terveydenhuollon toimintayksikköön. Lisäksi korvaus maksetaan sairauden hoitoon kuuluvien apuvälineiden hankkimiseen ja ylläpitämiseen liittyvistä apuvälineiden valmistus-, huolto- ja välityspaikkoihin tehtävistä matkoista. Sairauden vuoksi tehdyistä matkoista korvataan 9,25 euron ylittävä osuus. Kun itse maksetut osuudet ylittävät 157,25 euroa kalenterivuoden aikana, ylittävä osa korvataan kokonaan. Vuotuinen omavastuuosuus kertyy sekä matkojen omavastuuosuuksista että niitä pienemmistä kertakustannuksista. Matkakustannukset voivat olla potilaan itsensä, hänen saattajansa ja mukana matkustaneen perheenjäsenen kustannuksia.

Jos potilas tarvitsee matkan aikana välttämättä saattajan, myös tämän matkakuluista voi saada korvauksen.

Saattajan matkakuluista saa korvausta, jos hoitohenkilökunta on katsonut saattajan tarpeelliseksi hakijan sairauden perusteella tai esim. perheenjäsenen hoitoon osallistumisen välttämättömäksi.

Jos potilas, saattaja tai perheenjäsen on joutunut yöpymään matkalla tutkimuksen, hoidon tai liikenneolosuhteiden takia, hän voi hakea Kelasta yöpymisrahaa majoituskustannusten määrään. Sitä voi saada enintään 20,18 euroa vuorokaudessa.

Työkyvyttömyyseläkkeen lepäämään jättäminen

Toistaiseksi myönnetty työkyvyttömyyseläke on mahdollista jättää lepäämään vähintään 6 kuukaudeksi ja enintään viideksi vuodeksi, jos eläkkeen saaja ryhtyy ansiotyöhön, josta hänen katsotaan saavan kohtuullisen toimeentulon. Eläkkeen ollessa lepäämässä maksetaan kannustukseksi ylimmän vammaistuen suuruista tukea, joka vuonna 2009 on 387,26 euroa/kuukaudessa.

Korvaus gluteiinittomasta ruokavaliosta

Keliakiaa sairastavat 16 vuotta täyttäneet saavat Kelalta korvausta gluteeninittoman ruokavalion aiheuttamista kustannuksista 21 euroa kuukaudessa. Korvaus on veroton.

Koulunkäynti

Kehitysvammainen lapsi on yleensä pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä. Hänen oppivelvollisuutensa alkaa 6-vuotiaana ja kestää 11 vuotta. Päätettäessä pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin ottamisesta kuullaan aina huoltajia. Kaikille erityislapsille laaditaan opetuksen ja oppimisen etenemistä koskeva suunnitelma (HOJKS) yhdessä lapsen huoltajien, opettajien ja avustajien kanssa.

Erityisopetusta voidaan antaa yleisopetusluokassa tai pienryhmässä.

Esiopetus

Erityistä tukea tarvitsevalle lapsella on oikeus esiopetukseen:

1. Sinä vuonna, kun hän täyttää 5 vuotta, jolloin esiopetus on oppilaalle vapaaehtoista.
2. Sinä vuonna, kun hän täyttää 6 vuotta ja oppivelvollisuus alkaa. Koska kysymyksessä on oppivelvollisuuden ensimmäinen vuosi, osallistuminen on pakollista.
3. Sinä vuonna, kun oppilas täyttää 7 vuotta, jos oppilaan perusopetuksen aloittamista on myöhennetty.

Esikoulu on maksuton ja sitä voidaan järjestää päivähoitopaikassa tai koulussa siten, että matkat ovat mahdollisimman lyhyitä ja turvallisia.

Perheillä säilyy edelleen päivähoitolain mukainen subjektiivinen oikeus päivähoitopaikkaan, kunnes lapsi siirtyy oppivelvollisena perusopetukseen. Mikäli lapsi on päivähoitossa, tulee esiopetukseen käytetty aika huomioida päivähoitomaksussa. Esikoulussa olevalla erityislapsella on pääsääntöisesti oikeus maksuttomaan koulutukseen.

Koulunkäyntiavustaja

Koulutoimi myöntää tarvittaessa vaikeavammaiselle lapselle koulunkäyntiavustajan. Lapsen henkilökohtaista opetus- ja kuntoutussuunnitelmaa laadittaessa arvioidaan avustajan tarve. Perustelujen on syytä olla yksityiskohtaisia ja liitteenä tulee olla lääkärinlausunto.

Perusopetuslain 31 §:ssä on säädetty opetuksen maksuttomuudesta. Säännöksen

1 momentin mukaan vammaisella ja muulla erityistä tukea tarvitsevalla oppilaalla on muun ohella oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämät tulkittamis- ja avustajapalvelut.

Koulunkäyntiavustajan työn tarkoituksena on tukea oppilaan yksilöllistä toimintakykyä erilaisissa toimintaympäristöissä. Tävoitteena on oppilaan avustaminen ja tukeminen oppimisprosessin eri vaiheissa siten, että oppilaan itsenäisyys ja omatoimisuus korostuvat. Koulunkäyntiavustajat tulisi palkata kerralla riittävän pitkäksi aikaa, jotta avustajasuhde olisi oppilaan koulunkäynnin kannalta mielekäs.

Koulumatkat

Peruskoulun oppilaalla on oikeus maksuttomaan koulukuljetukseen silloin, jos oppilaan koulumatka on viittä kilometriä pidempi. Oikeus maksuttomaan kuljetukseen tai oppilaan kuljettamista varten myönnettyyn avustukseen on myös silloin, kun koulumatka oppilaan ikä ja muut olosuhteet huomioiden muodostuu oppilaalle liian vaikeaksi, vaaralliseksi tai rasittavaksi.

Jos esiopetusta saavan oppilaan matka kotoa esiopetukseen tai lasten päivähoidosta annetussa laissa tarkoitettua päivähoidosta esiopetukseen on viittä kilometriä pitempi, oppilaalla on vastaava oikeus maksuttomaan kuljetukseen kotoa suoraan esiopetukseen tai päivähoidosta esiopetukseen ja esiopetuksesta kotiin tai päivähoidoon. (PerusopetusL 32 §).

Kehitysvammaisten koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta

Kehitysvammaisten koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta on erityishuollosi katsottavaa toimintaa, jota kunnan sosiaalitoimen on järjestettävä tarvetta vastaava määrä. Koska kysymys on alle 16-vuotiaalle kehitysvammaiselle henkilölle annettavasta osittaisesta ylläpidosta, tulee iltapäivähoidon olla maksutonta. Kunta ei voi kiertää laissa sille määrättyjä velvollisuuksia myöntämällä kehitysvammaisten henkilöiden tarvitsemat erityishuollon palvelut jonkin muun lain perusteella siten, että voisi täten periä palvelun käyttäjiltä asiakasmaksuja sellaisista palveluista, jotka erityishuoltoon lukeutuvina olisivat asiakkaille maksuttomia.

Perusopetuslain muutokseen (1.1.1999) liittyvässä hallituksen esityksessä (HE159/1996) on nimenomaisesti todettu, että oppilaiden kuntoutus- ja muut henkilökohtaiset ohjaus- ja tukipalvelut jäävät edelleenkin erityishuoltona annettavaksi. Koululaisen aamu- ja iltapäivätoiminta on tällainen henkilökohtainen ohjaus- ja tukipalvelu. Myöskään 1.8.2004 voimaan tullella perusopetuslain muutoksella ei ole

ollut tarkoitus muuttaa kehitysvammalain pykälää.

Kehitysvammaisen lapsen aamu- ja iltapäivätoiminnan tarve tulee mainita erityishuolto-ohjelmassa. Mikäli kehitysvammaisen lapsi tarvitsee aamu- ja iltapäivätoimintaa nimenomaan kehitysvammaisuutensa vuoksi, kysymys ei voi olla päivähoitolain eikä myöskään perusopetuslain perusteella järjestettävästä normaalipalvelusta. Tällöin hoito tulee järjestää kehitysvammalain mukaisena erityishuoltona.

Hämeenlinnan hallinto-oikeudesta on saatu useita päätöksiä, joissa nimenomaan todetaan, että päivähoitolain tai perusopetuslain mukaiset palvelut eivät riitä kattamaan kehitysvammaisen lapsen hoidon tarvetta. Hoidon tarpeen on katsottu johtuvan ensisijaisesti kehitysvammasta eikä lapsen iästä. Tapauksia on löydettyissä Tukiliiton internet-sivuilta www.kvtl.fi kohdasta sosiaaliturva ja edunvalvonta.

Perusopetuslain mukainen aamu- ja iltapäivätoiminta

Perusopetuslain 8 a luku käsittelee aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestämistä.

Kunta voi järjestää ja hankkia aamu- ja iltapäivätoimintaa. Jos kunta järjestää tai hankkii aamu- ja iltapäivätoimintaa, sitä tulee tarjota kunnassa toimivien koulujen ensimmäisen ja toisen vuosiluokan oppilaille sekä muiden vuosiluokkien osalta 17 §:n 2 momentissa tarkoitetuille oppilaille (= erityisoppilas) kunnan päättämässä laajuudessa.

Aamu- ja iltapäivätoiminnasta voidaan määrätä kuukausimaksu. Kunta päättää aamu- ja iltapäivätoiminnasta perittävän kuukausimaksun määrän, joka saa olla enintään 60 euroa silloin, kun toimintaa järjestetään kolme tuntia päivässä. Maksu voidaan periä jokaiselta sellaiselta kuukaudelta, jona lapsi osallistuu aamu- tai iltapäivätoimintaan. Toimintaa voidaan järjestää enemmänkin kuin kolme tuntia päivässä ja ylimenevistä tunneista voidaan periä maksu erikseen. Koska aamu- ja iltapäivätoimintaa järjestetään kaikille perusopetuksen 1. ja 2. vuosiluokan oppilaille, on perusteltua ajatella, että suurin osa oppilaisista tarvitsee toimintaa iästään johtuen. Vanhemmat oppilaat tarvitsevat toimintaa nimenomaan erityisistä tarpeistaan johtuen. Siksi ainakin 9-vuotiaasta lähtien aamu- ja iltapäivätoimintaa tulee järjestää kehitysvammaisille oppilaille erityishuoltona, jolloin kuukausimaksua ei tule periä.

Opetushallitus on hyväksynyt aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet, joiden mukaan toiminta tulee järjestää.

Lisätietoja: www.opetusministerio.fi, www.edu.fi, Tukiviesti 3-4/2004.

Opiskelu

Ammatillinen erityisopetus

Henkilökohtainen avustaja

Järjestämisvastuussa on opiskelijan kotikunta. Myönnetään vammaisopetuslain 9 §:n perusteella määrärahojen perusteella.

Henkilökohtainen koulunkäyntiavustaja

Järjestämisvastuussa on koulutuksen järjestäjä. Rahoitus tulee opetus- ja kulttuuritoimesta annetun asetuksen 9 §:n perusteella. Asetuksen perustelumuiotissa on mainittu, että henkilökohtainen avustaja voi olla vain autistisilla ja vaikeimmin kehitysvammaisilla henkilöillä.

Opiskelun edellyttämät avustajapalvelut

Järjestämisvastuussa on koulutuksen järjestäjä (laki ammatillisesta koulutuksesta 38 §). Erityisopetusta saavalla opiskelijalla on oikeus opiskelun edellyttämiin avustajapalveluihin, muihin opiskelijahuollon palveluihin sekä erityisiin apuvälineisiin. Muista palveluista ja tukitoimista säädetään vammaisopetuslaissa.

Opiskelijahuolto

Opiskelijahuollolla tarkoitetaan opiskelijan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa. Tarvittaessa koulutuksen järjestäjän velvollisuus on ohjata opiskelija hakemaan näitä etuja ja palveluita (sosiaali- ja mielenterveyspalvelut, päihde- ja ehkäisynevelut sekä työvoimatoimiston palvelut).

Kuljetusetu

Järjestämisvelvollisuus on koulutuksen järjestäjällä tai opiskelijalla. Koulumatkatukea voidaan Kelasta myöntää opiskelijalle, jonka yhdensuuntainen koulumatka on vähintään 10 km ja koulumatkan kustannukset ovat yli 54 €kk. Omavastuu osuus on 43 €kk (laki lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijoiden koulumatkatuesta 3 §). Ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijoihin rinnastetaan myös vammaisille opiskelijoille järjestettyyn valmentavaan ja kuntouttavaan opetukseen ja ohjaukseen osallistuvat opiskelijat. Kuljetusta kouluun voi järjestää myös kotikunta vammaisopetuslain 8 §:n ja -asetuksen 4-6 §:ien perusteella.

Majoitusetu

Majoituksesta järjestämisvastuussa on koulutuksen järjestäjä. Asuminen koulutuksen järjestäjän opiskelija-asuntolassa on opiskelijalle maksutonta (laki ammatillisesta koulutuksesta 3 §, asetus opetus- ja kulttuuri-toimen rahoituksesta).

Omaishoito

Omaishoidon tuki

Omaishoidon tuesta säädetään 1.1.2006 voimaan tullessa laissa omaishoidon tuesta. Omaishoidon tukea voi hakea kotipaikkakunnan sosiaalitoimesta. Omaishoidolla tarkoitetaan vanhuksen, vammaisen tai sairaa henkilöä hoidon ja huolenpidon järjestämistä kotiloissa omaisen tai muun hoidettavalle läheisen henkilön avulla. Pääsääntö on, että hoito tapahtuu hoidettavan omassa kodissa.

Omaishoitajana voi toimia ainoastaan hoidettavan omainen tai muu hänelle läheinen henkilö. Läheinen henkilö voi olla esimerkiksi avopuoliso tai ystävä, joka on käytännössä osallistunut hoitoon ja huolenpitoon.

Omaishoidon tuki on kokonaisuus, joka muodostuu hoidettavalle annettavista tarvittavista palveluista sekä omaishoitajalle annettavasta hoitopalkkiosta, vapaasta ja omaishoitoa tukevista palveluista.

Omaishoidon tuen järjestämisvastuu on edelleen kunnalla. Omaishoidon tuesta laaditaan yhdessä omaishoitajan ja kunnan välillä sopimus, jonka liitteenä on oltava hoito- ja palvelusuunnitelma.

Hoito- ja palvelusuunnitelma on laadittava yhdessä hoidettavan ja omaishoitajan kanssa. Suunnitelmaan tulee kirjata omaishoitajan antaman hoidon määrä ja sisältö, muiden hoidettavalle tarpeellisten palvelujen määrä ja sisältö (esim. tilapäishoito, kotipalvelu), omaishoitajan hoitotehtävää tukevien palvelujen määrä ja sisältö sekä miten hoito järjestetään hoitajan vapaan tai muun poissaolon aikana.

Hoitopalkkio porrastetaan hoidon sitovuuden ja vaativuuden perusteella. Vuonna 2009 alimman eläketurvaan oikeuttavan hoitopalkkion suuruus on 336,41 euroa kuukaudessa.

Omaishoitaja, jonka hoidettava on säännöllisesti poissa kotoa enemmän kuin 5-7 tuntia arkipäivää kohti, on oikeutettu 336,41 euron hoitopalkkioon, jos hoidettavan hoidon ja huolenpidon tarve kotona on vähäistä suurempaa. Siten esimerkiksi vaikeasti kehitysvammaisen lapsen omaishoitaja voi olla oikeutettu vähintään 336,41 euron hoitopalkkioon, vaikka lapsi viettäisi keskimäärin yli 7 tuntia esimerkiksi

koulussa tai päivätoiminnassa. Lisätietoja www.kvft.fi, Tukiviesti 6/2005.

Omaishoitajan vapaiden järjestäminen ja niiden maksut

Omaishoitajan lakisääteinen oikeus saada vapaapäiviä kaksi vuorokautta kuukaudessa muuttui vuoden 2007 alusta kolmeen. Lakisääteisiä vapaita saa 3 vuorokautta kuukaudessa. Tämän lisäksi kunta voi myöntää hoidon sitovuuden ja vaativuuden perusteella lisävapaapäiviä sekä mahdollisuuden vuorokautta lyhyempiin virkistysvapaisiin. Virkistysvapaat eivät vähennä hoitajan oikeutta vuorokauden mittaisiin vapaisiin. Vapaapäivien ja virkistysvapaiden pitäminen eivät vähennä hoitopalkkion määrää.

Kunnan on järjestettävä hoidettavan hoito vapaapäivien ajaksi. Omaishoitajan lakisääteisen vapaan aikana hoidettavalle annettavista palveluista peritään hoidettavalta tuloista riippumaton, vuorokausikohtainen tasamaksu. Maksu on enintään 9,90 euroa vuorokaudelta. Maksun suuruuteen ei vaikuta se, millaisten palvelujen avulla hoito järjestetään eikä se kuinka paljon palveluja hoidettavalle annetaan vuorokaudessa (asiakasmaksulaki 6b §). Lisätietoa Tukiviesti 6/2004.

Päivähoito

Lasten päivähoito

Kaikilla alle kouluikäisillä lapsilla on subjektiivinen oikeus kunnalliseen päivähoitoon. Päivähoitoon ovat ensisijaisesti oikeutettuja erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevat lapset. Heidän hoitonsa voidaan järjestää:

- Erytispäiväkodissa
- Integroituna normaalipäiväkotiin kahden paikalle tai avustajan kanssa
- Perhepäivähoidossa kahden paikalla tai erityiskorvauksella päivähoitajalle.

Alle kouluikäisten kehitysvammaisten lasten kuntoutuksellinen päivähoito

Kehitysvammaisten lasten päivähoitoon tulee olla maksutonta, mikäli päivähoito järjestetään kehitysvammaisten erityishuollossa annetun lain mukaisesti erityishuollossa. Erytishuoltoon kuuluvia palveluja ovat muun muassa tarpeellinen ohjaus ja kuntoutus (2 § 3 momentti). Mikäli 3-5 vuotiaan lapsen päivähoito järjestetään kuntoutuksellisista syistä päiväkodissa, hoidon tulee olla maksutonta sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain perusteella (4 § 2-kohta). Lain mukaan kehitysvammaisten erityishuolto on maksuton

alle 16-vuotiaalle lapselle.

Mikäli lapsi tarvitsee päivähoitoa ainoastaan kuntoutuksellisista syistä, tarvetta tulee perustella lääkärintuella, josta ilmenee nimenomaisesti päivähoitoon kuntoutuksellinen merkitys.

Kehitysvammaisen lapsen iltapäivähoidosta ja kuntoutuksellisesta päivähoitosta perittäviä maksuja voidaan verrata asumisen järjestämisestä perittäviin palvelumaksuihin. Päivähoitolaki on yleislaki ja kehitysvammalaki on erityislaki, mikä tulee normiristiriittilanteissa ensisijaisesti sovellettavaksi. Päätöstä tehtäessä tulevat noudatettaviksi yleiset hallinto-oikeudelliset periaatteet sekä nimenomaisesti sosiaalioikeutta koskevat omat erilliset oikeusperiaatteet, kuten mm. myönteisen tulkinnan ensisijaisuus.

Kunnan velvollisuutena on kehitysvammalain säädetyn erityishuollon järjestäminen. Kunta ei voi kiertää laissa sille määrättyjä velvollisuuksia myöntämällä kehitysvammaisten tarvitsemat erityishuollon palvelukset jonkin muun lain perusteella siten, että voisi täten periä palvelun käyttäjiltä asiakasmaksuja sellaisista palveluista, jotka erityishuoltoon lukeutuvina olisivat asiakkaille maksuttomia.

Hallinto-oikeudet ovat useissa tapauksissa ottaneet kantaa kehitysvammaiselle lapselle järjestettävään kuntouttavaan päivähoitoon ja todenneen sen erityishuollosi ja siten maksuttomaksi. Tapauksia on löydetty Tuki- ja palvelusivuilta www.kvft.fi kohdasta sosiaaliturva ja edunvalvonta, mm. Hämeenlinnan hallinto-oikeuden päätös 4.11.2005, Rovaniemen hallinto-oikeuden päätös 5.4.2006, Turun hallinto-oikeuden päätös 29.9.2006 ja Kouvolan hallinto-oikeuden päätös 6.11.2006.

Vammaispalvelulain mukaiset palvelut

Palvelusuunnitelma

Palvelusuunnitelma on suunnitelma niistä palveluista ja tukitoimista, joita vammaisen henkilö tarvitsee selviytyäkseen jokapäiväisestä elämästä. Palvelusuunnitelma laaditaan vammaisen henkilön tai perheen niin tahtoessa. Vammaisen henkilö voi itse pyytää kunnan sosiaalitoimesta, että hänelle laaditaan palvelusuunnitelma. Sosiaalihuollon asiakaslaki velvoittaa viranomaisia palvelusuunnitelman tekemiseen, jollei kysymyksessä ole tilapäinen neuvonta ja ohjaus tai jollei suunnitelman laatiminen muutoin ole ilmeisen tarpeetonta (VPA 2 §, asiakaslaki 7 §).

Palvelusuunnitelmien kautta kunnat pysyvät kartoittamaan kunnassa esiintyvän

vammaispalvelulain mukaisten palvelu- ja tukitoimien tarpeen.

Palvelusuunnitelma on laadittava yhdessä vammaisen henkilön itsensä ja tarvittaessa hänen läheistensä läsnä ollessa.

Palvelusuunnitelma ei kuitenkaan ole sellainen asiakirja, jolla asiakkaalle syntyisi oikeus vaatia suunnitelmaan sisältyviä palveluja ja tukitoimia. Suunnitelmaan otettua palvelua ja tukitoimea tulee hakea erikseen hakemuksella. Tähän hakemukseen viranomaisen on velvollinen antamaan kirjallisen päätöksen ja muutoksenhakuohjeet. Palvelutarve on kuitenkin tärkeää kirjata palvelusuunnitelmaan, vaikkei palvelua heti saisikaan. Merkintä on osoituksena yhteisesti todetusta tarpeesta, johon myöhemmin tulee vastata. Lisätietoja www.kvtfi.fi.

Vammaispalvelulain muutos 1.9.2009 tuo lakiin selkeät säännökset siitä, että palvelutarpeen selvittäminen on aloitettava seitsemäntenä arkipäivänä asiakkaan yhteydenoton jälkeen. Palvelusuunnitelma on laadittava ilman aiheetonta viivytyksiä ja koko prosessi on saatettava loppuun viimeistään 3 kk:n kuluessa.

Vaikeavammaisen

Vaikeavammaisuus määritellään vammaispalvelulaissa aina tapauskohtaisesti suhteessa palveluun, jota haetaan. Esim. vammaispalvelulain mukaisia kuljetuspalveluja myönnettäessä vaikeavammaisena pidetään henkilöä, jolla on erityisiä vaikeuksia liikkumisessa ja joka ei voi vammansa tai sairautensa vuoksi käyttää joukkoliikennevälineitä ilman kohtuuttoman suuria vaikeuksia.

Subjektiiiviset oikeudet

Subjektiiivinen oikeus tarkoittaa sitä, että kunnan on aina myönnettävä haettu palvelu, mikäli vaikeavammaisuuden kriteerit kyseisen palvelun kohdalla täyttyvät.

Vammaispalvelulain mukaisiin subjektiivisiin oikeuksiin kuuluvat kuljetuspalvelut, tulkkipalvelut, palveluasuminen, asuntoon kuuluvat välineet ja laitteet sekä asunnon muutostyöt.

Kuljetuspalvelut

Henkilöllä, jolla on erityisiä vaikeuksia liikkumisessa ja joka ei ilman kohtuuttomia vaikeuksia voi käyttää joukkoliikennevälineitä, on subjektiivinen oikeus vammaispalvelulain mukaan käyttää kuljetuspalveluja ja tarvittaessa saattajaa työ-, opiskelua ja vapaa-ajan matkoilla. Saattajapalvelu järjestetään, jos henkilö tarvitsee toisen henkilön apua niin paljon, että taksin tai invataksin kuljettajan apu ei ole riittävä.

Työ- ja opiskelumatkat korvataan tarpeen mukaan vaikeavammaiselle henkilölle ko-

konaisuudessaan ja näiden lisäksi hänellä on oltava mahdollisuus vähintään 18 yhdensuuntaiseen jokapäiväiseen elämään kuuluvaan asiointi- ja virkistysmatkaan kuukaudessa.

Palvelu myönnetään vaikeavammaiselle henkilölle ja sen tarve arvioidaan aina tapauskohtaisesti lääkärintodistusten ja muiden selvitysten perusteella. Huomiota kiinnitetään vammaisen henkilön omaan sosiaaliseen ja fyysiseen ympäristöön ja selvitetään, missä palvelut, harrastukset tms. ovat saatavilla.

Vaikeavammaisuus ei aina tarkoita fyysistä vammaa vaan se voi johtua myös siitä, että henkilö ei osaa tai voi esimerkiksi hahmotusvaikeuksien, käytöshäiriöiden tai pelkotilojen vuoksi käyttää joukkoliikennevälineitä.

Hakemukset on tutkittava aina tapauskohtaisesti eikä vaikeavammaisuutta voi ratkaista sosiaalilautakunnan yleisesti määriteltämiä perusteiden mukaan.

Asiointi- ja vapaa-ajan kohde on vammaisen henkilön itsensä harkittavissa ja matka on tehtävä asuinkunnassa tai lähikuntiin. (VPL 8 §, VPA 4-6 §:t)

Tulkkipalvelut

Tulkkipalveluja on järjestettävä vaikeasti kuulo- ja näkövammaisille vähintään 360 tulkintatuntia kalenterivuoden aikana. Vaikeasti kuulovammaisilla, kuulo- ja näkövammaisilla sekä puhevammaisilla henkilöillä on oikeus saada vuodessa vähintään 180 tulkintatuntia.

Palveluja voi saada esim. työssä käymisen, opiskelun, asioimisen, yhteiskunnallisen osallistumisen ja virkistyksen yhteydessä tapahtuvaan tulkkaukseen. (VPL 8-8a §, VPA 7-9 §)

Opiskeluun liittyviä tulkkipalveluja tulee järjestää siinä laajuudessa kuin henkilö välttämättä tarvitsee niitä selviytyäkseen opinnoistaan.

Määrärahasidonnaiset palvelut

Vammaispalveluissa muut kuin edellä mainitut palvelut ja tukitoimet ovat määrärahasidonnaisia. Näitä palveluja ja tukitoimia kunta myöntää tarveharkinnan perusteella määrärahojen puitteissa ottaen huomioon perustuslain asettamat velvoitteet.

Henkilökohtainen avustaja

Henkilölle, joka tarvitsee runsaasti apua jokapäiväiseen elämään liittyvissä asioissa, voidaan korvata vammaispalvelulain perusteella avustajan palkkaamisesta aiheutuvat

kustannukset. (VPA 16 §) Kun palveluasuminen järjestetään henkilökohtaisen avustajan avulla, kyseessä on subjektiivinen oikeus.

Vammaispalvelulakiin tuleva muutos takaa vaikeavammaisille henkilöille oikeuden henkilökohtaiseen apuun. Lain muutos tulee voimaan syyskuun alusta 2009.

Lain mukaan vaikeavammaiset henkilöt saavat oikeuden henkilökohtaiseen apuun. Kunta ei voi määrärahoihin vedoten evätä henkilökohtaista apua, jos hakija täyttää laissa olevat edellytykset palvelun saamiselle.

Henkilökohtaiseen apuun on oikeutettu vaikeavammaisen henkilö, joka tarvitsee välttämätöntä ja toistuvaa apua päivittäisissä toimissa kotona tai kodin ulkopuolella. Henkilökohtaista apua on järjestettävä päivittäisiä toimia sekä työtä ja opiskelua varten. Näihin tarkoituksiin apua on saatava niin paljon kuin vaikeavammaisen henkilö sitä välttämättä tarvitsee. Muihin tarkoituksiin apua annetaan aluksi vähintään 10 tuntia kuukaudessa ja vuoden 2011 alusta lukien vähintään 30 tuntia kuukaudessa.

Kunnalla on vaihtoehtoisia tapoja järjestää palvelu. Kunta voi korvata vaikeavammaiselle henkilölle avustajan palkkaamisesta aiheutuneet kustannukset samaan tapaan kuin nykyisessä järjestelmässä, jossa avustaja on työsuhteessa avustettavaan. Kunta voi myös antaa vaikeavammaiselle henkilölle palvelusetelin avustajapalvelun hankkimista varten. Kolmas vaihtoehto on, että kunta järjestää palvelun ostopalveluna, oman palveluntuotantonsa turvin tai yhteistyössä muiden kuntien kanssa.

Myös kehitysvammaisille henkilöille pitää järjestää palvelut ensisijaisesti vammaispalvelulain mukaan. Kehitysvammalain mukaisia palveluja on kuitenkin edelleen järjestettävä, jos vammaispalvelulain mukaiset palvelut eivät ole asiakkaalle riittäviä tai sopivia.

Apuvälineet

Vammaispalvelulain mukaiset apuvälineet, joita tarvitaan liikkumisessa, viestinnässä, henkilökohtaisessa suoriutumisen kotona tai vapaa-ajan aikana (esimerkiksi harrastusvälineet). (VPA 17 §)

Ylimääräiset erityisravintokustannukset

Vammaispalvelulain mukaan vammaiselle henkilölle voidaan korvata (harkinnanvarainen) ylimääräiset kustannukset, jotka aiheutuvat erityisravinnosta tai erityisravintovalmisteista, joita henkilö joutuu käyttämään pitkäaikaisesti ja säännöllisesti.

Erityisravinnon tarve tulee olla lääketieteellisesti yksityiskohtaisesti selvitetty (pelkkä lääkärin suositus ei riitä). Ensi-

sijaisesti ravintokustannukset tulevat korvattavaksi hoitotuen ja sairausvakuutuksen avulla. (VPA 19 §)

Poikkeuksena gluteeniton ruokavalio, johon keliakiaa sairastavat saavat korvausta Kelalta. Kts. Kela.

Ylimääräiset vaatekustannukset

Vammaispalvelulain mukaan vammaiselle henkilölle voidaan korvata ylimääräiset vaatekustannukset (harkinnanvarainen), jos henkilö ei vammansa vuoksi voi käyttää valmiina ostettavia vaatteita tai jalkineita tai jos vaatteet vammasta johtuen kuluvat tavallista nopeammin.

Kunta korvaa vain tavanomaisen vaatetuksen ja erityisvaatetuksen välisen erotuksen. (VPA 18 §)

Terveystenhoito

Apuvälineet

Lääkinnälliseen kuntoutukseen kuuluvat välineet ja laitteet, joita vammaisen henkilö tarvitsee selviytyäkseen päivittäisistä toiminnoista (esim. keppi, proteesi, pyörätuoli).

Terveystenhoito kustantaa myös peruskoulua tai lukiota käyvälle vammaiselle oppilaalle lääkitäntöiseen kuntoutukseen kuuluvat henkilökohtaiset ja koulussa tarvittavat apuvälineet (esimerkiksi pyörätuoli).

Koulu huolehtii koulu- ja luokkakohtaisista apuvälineistä (esim. pulpetti).

Veroasiat

Veronmaksukyvnalentumisvähennys

Jos henkilön veronmaksukyky hänen ja hänen perheensä käytettävissä olevat tulot ja varallisuus huomioon ottaen on erityisesti syistä, kuten elatusvelvollisuuden, työttömyyden tai sairauden vuoksi olennaisesti alentunut, vähennetään puhtaasta ansiotulosta kohtuullinen määrä, enintään kuitenkin 1400 euroa.

Yksinomaan sairauskulujen perusteella myönnettävän harkinnanvaraisen vähennyksen edellytyksenä on, että verovelvollisen ja hänen perheenjäsentensä sairauskulujen määrä on vähintään 700 euroa ja samalla vähintään 10 prosenttia verovelvollisen puhtaiden pääoma- ja ansiotulojen yhteismäärästä. Hakemuksessa tulee mainita tarkasti vammasta aiheutuvat erityiskustannukset kuten lisääntyneet asumiskustannukset, vaatekustannukset, ruokakulut, erityiset hygieniakustannukset, apuvälineiden kunnostamisesta aiheutuneet kus-

tannukset, terveydenhoito- ja sairauskustannukset, avuntarpeesta johtuvat kustannukset, kuljetuskustannukset, harrastus- ja virkistystoiminnan kulut sekä kaikki muut oleelliset kulut. Lisätietoja saat oman paikkakuntasi verotoimistosta tai www.vero.fi.

Palvelujen hakeminen

Neuvontavelvollisuus

Viranomaisella on yleinen velvollisuus antaa tietoa asian vireillepanosta sekä käsitelystä. Neuvontavelvollisuus perustuu hallintolakiin ja sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annettuun lakiin. Neuvonnalla tarkoitetaan myös vastaamista asiakkaan kysymyksiin ja tiedusteluihin. Neuvonta voi koskea myös viranomaisen noudattamia käytäntöjä ja mahdollisia vakiintuneita tulkintalinjoja. Asiakkaalle on myös kerrottava hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset käsiteltävänä olevaan asiaan (hallintolaki 8 §, asiakaslaki 5 §).

Hakemus

Palveluja haetaan pääsääntöisesti kirjallisella hakemuksella. Hakemuksesta tulee käydä ilmi mitä haetaan, kuka hakee ja miksi. Hakemuksesta tulee ilmetä tarkemmin mahdollinen diagnoosi ja hakemuksessa on hyvä selkeästi ja yksityiskohtaisesti kertoa, miten vamma haittaa jokapäiväistä elämää ja miten se haetaan palvelun saamisen jälkeen helpottuu. Lisäksi kannattaa viitata lääkärin, psykologin, terapeutin, opettajan tms. lausuntoihin ja ottaa ne hakemuksen liitteeksi.

Mikäli asiakas haluaa tietää, kauanko hänen vireille laittamansa asian käsittely kestää, viranomaisella on lakiin perustuva velvollisuus asiakkaan pyynnöstä antaa asiassa käsittelyaika-arvio (HL 33 §).

Päätös

Kun asia on ratkaistu, siitä on laadittava kirjallinen päätös. Päätöksestä on käytävä ilmi päätöksen tehnyt viranomais ja päätöksen tekemisen ajankohta, asianosaiset, perustelut sekä sen henkilön nimi, jolta voi tarvittaessa pyytää lisätietoja. Päätöksen perusteluissa on oltava yksityistä tietoa siitä, mihin asianosainen on oikeutettu tai velvoitettu tai miten asia on muutoin ratkaistu. Päätöksen perusteluista on lisäksi käytävä ilmi, mitkä seikat ovat vaikuttaneet ratkaisuun sekä mainittava sovelletut säännökset. Päätökseen, johon saa hakea muutosta, on liitettävä valitusosoitus/muutoksenhakuohjeet (HL 43-45 §, asiakaslaki 6 §).

Valitus- ja vaikuttamismahdollisuudet

Muutoksenhaku viranomaisen kielteiseen päätökseen

Kun saat viranomaiselta päätöksen, johon haluat hakea oikaisua, aloita lukemalla muutoksenhakuohjeet. Toimi niiden mukaisesti ja laadi kirjallinen oikaisuvaatimus/valitus. Kirjoita hakemukseen nimesi, osoitteesi, päätöksen tiedot (päiväys ja kuka päätöksen on antanut), selkeästi mitä vaadit (sosiaalilautakunnan päätös on kumottava ja sinulle on myönnettävä hakemasi palvelu/tukitoimi/avustus) sekä perustelut minkä vuoksi juuri sinulle on myönnettävä hakemasi palvelu (olet vaikeavammaisen henkilö, kerro tarkasti miten vamma ilmenee ja miten palvelu asiaa helpottaa jne).

Muista lähettää valitus annetussa määräajassa tai muutoin sitä ei käsitellä. Laita liitteeksi mahdolliset lääkärintodistukset, fyysio- tai toimintaterapeuttien lausunnot ja muut asiaan liittyvät asiakirjat.

Valitusaika

Valitusaika alkaa kuluu vasta, kun päätös on annettu tiedoksi eli kun päätös on vastaanotettu. Tavallinen tiedoksianto toimitetaan postitse kirjeellä vastaanottajalle. Vastaanottajan katsotaan saaneen asiasta tiedon seitsemäntenä päivänä kirjeen lähettämistä (HL 59 §). Jos päätös saadaan tiedoksi todisteellisesti eli saantitodistuksella, lähtee valitusaika juoksemaan siitä päivästä, kun saantitodistus on allekirjoitettu (HL 60 §).

Kunnan sosiaaliviranomaisen päätökseen voi vaatia oikaisua lautakunnalta 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Lautakunnan päätöksestä voi valittaa hallinto-oikeuteen 30 päivän kuluessa tiedoksisaannista. Hallinto-oikeuden päätöksestä voi valittaa tietyin rajoituksin Korkeimpaan hallinto-oikeuteen 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista (HLL 22 §).

Terveystenhoillon hoitoratkaisuihin, kuten esim. kuntoutuspäätöksiin ei yleensä voi hakea muutosta valittamalla, vaan palveluihin tyytymätön voi valituksen sijaan tehdä muistutuksen tai kantelun. Terveystenhoilossa potilasasiamieheltä saa neuvoja ja apua liittyen potilaan asemaan tai oikeuksiin. Viranomaisten on aina neuvottava ja ohjattava asiakasta valitus- ja muistutusasioissa. Hallintolaki sääntelee tarkemmin hallintoasioiden käsittelyä.

Muistutus

Muistutus on vapaamuotoinen keino reagoida sosiaalihuollon henkilöstön tosiasia-

allisiin toimenpiteisiin eli esimerkiksi huonoon kohteluun. Sosiaaliamies auttaa muistutuksen tekemisessä. Muistutus osoitetaan sosiaalihuollon toimintayksikön vastuuhenkilölle ja siihen on annettava vastaus kohtuullisessa ajassa (asiakslaki 23 §).

Sosiaaliamies

Jokaisen kunnan on nimettävä sosiaaliamies. Jos asiakas on tyytymätön saamaansa palveluun tai kohteluun, hän voi pyytää sosiaaliamiestä toimimaan sovittelijana. Sosiaaliamies neuvoo ja avustaa sosiaalihuollon asiakkaita ja avustaa muistutuksen

tekemisessä. Sosiaaliamies seuraa asiakkaiden oikeuksien ja aseman kehitystä kunnassa ja antaa siitä vuosittain selvityksen kunnanhallitukselle (asiakslaki 24 §).

Kantelu

Kantelun voi tehdä kuka tahansa. Kantelulle ei ole asetettu määräaikoja eikä muotomääräyksiä. Kantelu tehdään oman läänin lääninhallitukselle. Muita kanteluviranomaisia ovat eduskunnan oikeusasiamies ja oikeuskansleri. Lisätietoja saa lääninhallituksen sosiaalitarkastajilta sekä eduskunnan oikeusasiamiehen toimistosta. Lisätietoja: www.kvtl.fi, www.laeninhallitus.fi,

www.eduskunta.fi.

Aloite

Kuntalaisalotteella tarkoitetaan kuntalaisen omaehtoista ja oma-aloitteista tahdonilmaisuja johonkin toimenpiteeseen ryhtymiseksi. Kuntalaisen aloite on otettava asianmukaisesti käsiteltäväksi siinä viranomaisessa, joka on toimivaltainen aloitetta käsittelemään. Aloitteen tekijälle on aina ilmoitettava toimenpiteistä, joihin aloitteen johdosta ryhdytään tai on ryhdytty. Lisätietoja: Tukiviesti 6/2004

Mikä on oikaisuvaatimus?

Kunnanhallituksen ja lautakunnan sekä niiden alaisten toimielinten ja viranhaltijoiden päätöksiin tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen. Oikaisuvaatimuksen saa tehdä asianosainen eli se, johon päätös on kohdistettu, tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa ja kunnan jäsen sekä kuntayhtymän päätöksistä jäsenkunta.

Oikaisuvaatimuksen tekeminen on kunnallisvalituksen pakollinen esivaihe. Jos päätöksestä voi tehdä oikaisuvaatimuksen, siitä ei vielä voi tehdä valitusta.

Oikaisuvaatimus tehdään kunnanhallituksen ja lautakunnan päätöksestä näille toimielimille itselleen sekä niiden alaisten toimielinten, jaostojen ja viranhaltijoiden päätöksistä kunnanhallitukselle tai asianomaiselle lautakunnalle. Oikaisuvaatimus on käsiteltävä viipymättä.

Oikaisuvaatimus on oikeusturvakeino. Kunnanhallitus tai lautakunta on oikaisuvaatimusta käsitellessään sidottu oikaisuvaatimuksessa esitettyihin vaatimuksiin. Asiaa ei voida käsitellä kokonaan uudelleen eikä ratkaista asiaa oikaisuvaatimuksen tekijän vaatimuksista poiketen.

Oikaisuvaatimuksen käsitteily on kunnan sisäistä hallintomenettelyä. Käsitteilyssä noudatetaan hallintomenettelylain säännöksiä. Esimerkiksi hallintomenettelylain säännöksiä asiamiehen käytöstä, asian vireil-

lepanosta, asian siirrosta, asiakirjojen täydentämisestä, asianosaisten kuulemisesta, selvittämismuutoksista ja päätöksen perustelemisesta, on noudatettava oikaisuvaatimusta käsiteltäessä.

Oikaisuvaatimus on tehtävä kirjallisesti 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Asia on lautakunnassa tai kunnanhallituksessa käsiteltävä viipymättä uudelleen.

Päätökseen, josta voi tehdä oikaisuvaatimuksen, on liitettävä ohjeet oikaisuvaatimuksen tekemiseksi. Ohjeissa on mainittava se toimielin, jolle oikaisuvaatimuksen voi tehdä ja aika, jonka kuluessa oikaisuvaatimus on tehtävä.

Kunnallisvalitus

Valtuuston ja kuntayhtymässä jäsenkuntien valitseman toimielimen päätöksiin sekä lautakunnan ja kunnanhallituksen oikaisuvaatimuksen johdosta antamiin päätöksiin haetaan muutosta kunnallisvalituksella hallinto-oikeudelta.

Kunnallisvalituksen voi tehdä asianosainen eli se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa ja kunnan jäsen sekä kuntayhtymän jäsenkunta ja sen jäsen. Oikaisuvaatimuksen johdosta annettuun päätökseen saa hakea muutosta vain se, joka on tehnyt oi-

kaisuvaatimuksen. Jos päätös on oikaisuvaatimuksen johdosta muuttunut, saa päätökseen hakea muutosta kunnallisvalituksin muut asianosaiset ja kunnan jäsenet.

Kunnallisvalitus on laillisuusvalitus. Valituksen saa tehdä sillä perusteella, että päätös on syntynyt virheellisessä järjestyksessä, päätöksen tehnyt viranomaislainen on ylittänyt toimivaltansa tai päätös on muuten lainvastainen.

Päätökseen, josta saa tehdä kunnallisvalituksen, on liitettävä valitusosoitus. Valitusosoituksen tulee sisältää tiedot valitusviranomaisesta ja tiedot muusta viranomaisesta, jolle valitusasiakirjat lain mukaan voidaan toimittaa. Valitusosoituksessa on mainittava valitusaika ja lain edellyttämät liitteet. Valituskirjaan on liitettävä päätös, josta valitetaan alkuperäisenä tai oikeaksi todittuna jäljennöksenä, tiedoksisaantitodistus ja selvitys erityisestä valitusajan alkamisajankohdasta.

Kunnallisvalitus on tehtävä 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista.

Päätöksen tiedoksianto

Kuntalain mukaan päätöstä koskeva pöytäkirjanote oikaisuvaatimusohjeineen ja valitusosoituksineen voidaan lähettää asianosaiselle erikseen tiedoksi kirjeellä. Tällöin asianosaisen katsotaan

saaneen päätöksestä tiedon, jolle ei muuta näytetä, seitsemän päivän kuluttua kirjeen lähettämisestä. Myös muut erityistiedoksiantotavat ovat edelleen käytettävissä.

Saantitodistusmenettelyä ja haastetiedoksiantoa on tarkoituksenmukaista käyttää tilanteissa, joissa on tärkeää, että tiedoksianto tapahtuu nopeasti ja varmasti.

Kunnan jäsenen ja kuntayhtymän jäsenkunnan ja sen jäsenen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon, kun pöytäkirja on asetettu yleisesti nähtäväksi.

Pöytäkirjanote valitusosoituksineen on aina lähetettävä myös päätöstä pyytäneelle. Pöytäkirjanotteesta peritään kunnan päättämä lunastusmaksu.

Hallintovalitus

Erityislainsäädännössä on lukuisia muutoksenhakua koskevia säännöksiä (hallintovalitus). Nämä erityislainsäädännön muutoksenhakua koskevat säännökset menevät kuntalain edelle. Samoin erityislainsäädännön oikaisumenettelyä (mm. sosiaalihuoltolaki 45 §) koskevat säännökset menevät kuntalain oikaisuvaatimusta koskevien säännösten edelle.

Hallintovalitus on ainoastaan asianosaisen käytettävissä oleva muutoksenhakekeino. Valitusperusteita ei yleensä ole rajoitettu. Hallintovalituksen voi tehdä myös tarkoituksenmukaisuusperusteilla.

Lähde Kuntaliitto

Oikeustapauksia vuonna 2008

KHO 29.1.2008 T 131

Asunnon muutostyö/lukot

Tapauksessa oli kyse turvalukkojen asentamisesta omakotitalon kolmeen ulko-oveen. Kaupungin lautakunta oli myöntänyt turvalukon vain yhteen talon ulko-ovista, koska hakijaperheessä oli karkaileva autistinen poika. Hallinto-oikeuskin katsoi, että alle kouluikäiset, normaalistikin kehittyvät lapset tarvitsevat valvontaa ja että autistisen lapsen kuntoutusta on arjessa toistuvien tilanteiden harjoittelu. Näin ollen hallinto-oikeus totesi, että kaupunki oli täyttänyt velvollisuutensa kustantaa kohtuulliset muutostyökustannukset myöntämällä pää-oveen turvalukon.

KHO kumosi lautakunnan ja hallinto-oikeuden päätökset ja palautti asian uudelleen käsiteltäväksi.

Ratkaisussaan se totesi, että psykologin lausunnosta ilmeni, että lapsi oli täysin valvottava. Lapsi sai itse asunnon ovet auki ja karkaili ulos. Myös lääkäri oli todennut, että perhe tarvitsee liikkumisen kontrolloimiseksi lukitukset asuntonsa oviin. Näin ollen KHO totesi, että lapsen kotona asuminen edellyttää välttämättä, että kaikissa ulko-ovissa on turvalukot.

KHO 21.8.2008 T 2019

Asunnon muutostyö/aita

Kyseessä oli 4-vuotias kehitysvammainen lapsi, jonka kehitystaso vastasi noin yhden vuoden kehitysikää. Kuntoutusohjajan antaman lausunnon mukaan piha-alueella puuhailu ja ulkoilu on hyvin tärkeä käyttäytymisen ja aktiivisen toiminnan mahdollistaja. Lapsi kuitenkin tarvitsee aikuisen valvontaa huomattavasti ikäisiään enemmän. Aita mahdollistaa omatoimisen liikkumisen pihalla.

KHO totesi ratkaisussaan, että vammaispalvelulain tarkoituksena on edistää vammaisten henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia esteitä ja haittoja.

Sosiaali- ja terveyslautakunta oli hylännyt perheen hakemuksen vedoten 7.11.1999 KHO:n antamaan kielteiseen päätökseen aidan rakentamiskustannuksista.

KHO totesi, että mainitun päätöksen antamisen ja vammaispalvelulain voimaantulon jälkeen Suomen perusoikeusjärjestelmä on uudistettu muun muassa laajentamalla perusoikeusturvaa tosiasiallisen tasa-arvon ja sosiaalisten oikeuksien suuntaan ja ottamalla huomioon lasten oikeudet.

Kun otettiin huomioon vaikeavammaisuuden laatu, syyt ja ilmenemismuodot, hänen oikeutensa ulkoiluun ikäistensä lasten tavoin ja ulkoilun merkitys hänen kehitykselleen, piha-alueen aitaamista oli pidettävä tavanomaisista elämän toiminnoista suoriutumisen kannalta välttämättömänä. Tämän vuoksi hakemusta pihan aitaamisesta aiheutuneiden kohtuullisten kustannusten korvaamisesta vammaispalvelulain nojalla ei voitu hylätä.

KHO:2008:82

Kehitysvammaiselle annettava erityishuolto – Tilapäinen perhehoito – Täysi ylläpito – Osittainen ylläpito – Ylimääräinen muutoksenhaku – Purku – Julkinen etu

KHO 14.11.2008 antamassa päätöksessä todetaan, että alle 16-vuotiaan kehitysvammaisen lapsen saamasta lyhytaikaisesta perhehoidosta voidaan periä asiakasmaksu. Hoito on katsottava täydeksi ylläpidoksi, koska hoito on ympärivuorokautista ja kattaa aterioiden lisäksi majoitus- ja muut mahdolliset hoitokulut hoidon ajalta.

Tapauksessa oli kysymys tilapäisestä kolme päivää kuukaudessa kestävästä perhehoidosta.

KHO:n mukaan perhehoidon sisältö huomioon ottaen kysymys ei ollut osittaisesta ylläpidosta vaan tilapäisestä jaksottaisesti annettusta ylläpidosta.

Osittaiseksi ylläpidoksi on katsottu esimerkiksi kehitysvammaisten lasten iltapäivähoito, jossa vammaisen lapsi viettää vain osan vuorokaudesta hoidossa ja saa hoidon aikana vain yhden aterian, eikä hoitoon kuulu majoitusta tai muita tavanomaiseen ylläpitoon liittyviä palveluita.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö on KHO:lle antamassaan lausunnossaan katsonut, että perhehoidon aikana saatu hoito on täyttä ylläpitoa, josta voidaan periä asiakasmaksulain 4 §:n 2 kohdan perusteella ylläpitotaksan mukainen maksu. Sillä seikalla, missä muodossa palvelu on järjestetty ei ole merkitystä ylläpitomaksun määräytymiseen. STM:n mielestä myös lyhytaikainen perhehoito voi näin ollen olla täyden ylläpidon käsittävää hoitoa.

KHO:2008:80

Tahdosta riippumaton psykiatrinen sairaalahoido – Mielisairaus – Psykoosi – Elimellinen syy – Parkinsonin tauti – Dementia

Potilaan tahdosta riippumatonta psykiatris-

ta sairaalahoidoa voitiin jatkaa, vaikka potilaan psykoosintasoiset oireet johtuivat osaksi myöhemmin varmentuneella diagnoosilla todennetusta Parkinsonin taudista ja siihen liittyvästä dementiaasta. Myös elimellisistä syistä aiheutuvat psykoosit voivat olla mielenterveyslaissa tarkoitettua mielisairautta.

Turun HAO 25.4.2008 08/0328/2 Vammaispalvelu – Kuljetuspalvelu – Kotikunta – Järjestämisvastuu

Vuonna 1914 syntynyt vaikeavammainen henkilö oli helmikuussa 2007 muuttanut X:n kaupungista Y:n kaupunkiin senioritaloon ollakseen häntä kohdanneen tapaturman seurauksena lähempänä sukulaisia. Hänellä ei ollut X:n kaupungissa sukulaisia. Hän asui Y:n kaupungissa vuokralla seniori-talossa itsenäisesti, eikä hän ollut siirtynyt Y:n kaupunkiin laitoshoidon tai -huollon tarpeesta. Hänen vakituisen osoitteensa oli edelleen X:n kaupungin asunnon osoite ja hänen oman käsityksensä mukaan X:n kaupunki oli hänen kotikuntansa. X:n kaupungin sosiaalilautakunta oli hylännyt hänen Y:n ja sen naapurikaupungin alueelle suuntautuvia kuljetuspalvelumatkoja koskevan hakemuksensa, koska hän ei ollut enää Y:n kaupunkiin muutettuaan X:n kaupungin asukas.

Hallinto-oikeus katsoi, ottaen huomioon vaikeavammaisen henkilön asumis- ja perhesuhteet, että hänen kiinteä yhteytensä X:n kaupunkiin oli päättynyt ja että hän oli tosiasiasa muuttanut asumaan Y:n kaupunkiin pysyvästi. Hän ei näin ollen ollut sosiaalihuoltolaissa tarkoitettulla tavalla X:n kaupungin asukas omasta käsityksestään huolimatta ja siitä riippumatta, että hänen väestötietojärjestelmään merkitty kotikuntansa oli X:n kaupunki. X:n kaupunki ei ollut velvollinen järjestämään hänelle kuljetuspalveluja. Vaikeavammaisen valitus hylättiin.

Äänestys 2 - 1

**Hämeenlinnan HAO 22.4.2008
08/0255/4**

Sosiaalipalvelu – Laitoshuolto – Kotikunta – Liikkumisvapaus – Perusoikeus

Kotikuntalain 3 §:n 2 kohdan säännös, jonka mukaan henkilön kotikunta ei muutu, jos hänen asumisensa toisessa kunnassa johtuu pääasiassa hoidosta tai huollosta sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksikössä tai muutoin vastaavissa olosuhteissa ei ole ilmeisessä ristiriidassa Suomen pe-

rustuslain 9 §:n 1 momentin liikkumisvapautta koskevan perusoikeuden kanssa.

Laitoshoidossa olevalla toisessa kunnassa asuvalla vanhuksella ei ollut sosiaalihuoltolain 13 §:n 1 momentin ja kotikuntalain 3 §:n 2 kohdan nojalla oikeutta saada laitoshoidoa lähiomaisensa kotikunnassa. Kyseinen kotikuntalain säännös ei loukkaa liikkumisvapautta koskevan perusoikeuden ydinaluetta, koska se ei estä asianomaista vanhusta muuttamasta lähiomaisensa kotikuntaan esimerkiksi yksityisesti järjestäänsä hoitoon.

Kunnat ovat velvollisia järjestämään palveluita omille asukkaalleen. Tilanne, jossa laitoshoidossa olevat vanhuksat voisivat muuttaa kotikuntansa omaistensa kotikuntaan johtaisi siihen, että hoidon saatavuus voisi yleisesti ottaen olennaisesti vaarantua ja laitoshoidon kustannukset saattaisivat kasvaa merkittävästi. Tässä suhteessa perustuslain 9 §:n 1 momentin liikkumisvapautta koskeva säännös on ristiriidassa perustuslain 19 §:n 3 momentin riittävien sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaamisesta koskevan säännöksen kanssa. Hallinto-oikeuden arvion mukaan riittävien sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaaminen asettuu kotikuntalain 3 §:n 2 kohdan ja sosiaalihuoltolain 13 §:n soveltamisesta välillisesti johdettavan liikkumisvapausrajoituksen edelle, kun punnitaan näitä perusoikeuksia toistensa rajoitusperusteina. Näin ollen kotikuntalain 3 §:n 2 momentin säännös ei ole perustuslain 106 §:ssä tarkoitettulla tavalla ilmeisessä ristiriidassa perustuslain kanssa. Säännös ei ole myöskään ristiriidassa Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa.

Oulun HAO 14.3.2008 08/0116/2 Omaishoidon tuki – Hallintoriita – Perusteeton etu – Pitämättä jääneiden vapaapäivien korvaaminen – Maksettavan korvauksen määrä

Oikeuskysymyksenä asiassa oli, onko omaishoitajalla oikeus saada korvausta siitä, että hän ei ole voinut pitää hänelle sosiaalihuoltolain 27 b §:n 2 momentin (1134/2001) mukaan omaishoitajana kuuluvia vapaapäiviä sen vuoksi, että kaupungin ja omaishoitajan välillä tehdyssä omaishoidon tukea koskevassa sopimuksessa vapaapäivien määräksi oli sovittu edellä mainitun lainsäädännön vastaisesti ainoastaan seitsemän vuorokautta.

Mainitun sopimuksen mukaisesti omaishoitaja A oli pitänyt vuonna 2005 seitsemän vapaapäivää. Häneltä oli näin ollen jäänyt pitämättä yhteensä 17 vapaapäivää.

Sosiaalihuoltolain 27 b §:n 2 momentin (1134/2001) tarkoituksena on, että selaisellakin omaishoitajalla, joka hoidetta-

van terveydentilan ja avun tarpeen vuoksi on tosiasiallisesti niin sidottu hoitoon, että hoitoa on pidettävä ympärivuorokautisena, olisi mahdollisuus saada vapaata. Kunnan on huolehdittava siitä, että hoidettavan hoito on omaishoitajan lakisääteisen vapaan aikana tarkoituksenmukaisesti järjestetty. Lakisääteisen vapaan pitäminen ei vähennä omaishoitajalle maksettavan hoitopalkkion määrää eikä omaishoitajan tehtäviin kuulu hoidettavan hoidon järjestämisen lakisääteisen vapaan aikana esimerkiksi niin, että hän olisi velvollinen hankkimaan omalla kustannuksellaan vapaapäivien ajaksi sijaisen.

Omaishoitaja A ei ollut saanut tyttärensä omaishoitajana hyväksyen kaikkia hänelle vuodelta 2005 kuuluvia vapaapäiviä kaupungin virheelliseksi todetun sosiaalihuoltolain 27 b §:n 2 momentin (1134/2001) säännöksen tulkinnan vuoksi. Lakisääteiset vapaapäivät olivat jääneet pitämättä omaishoitajasta riippumattomasta syystä.

A oli joutunut vastaamaan tyttärensä hoidosta myös pitämättä jääneinä vapaapäivi-

vinä, hallinto-oikeus katsoi, että kaupunki oli saanut omaishoitajan kustannuksella perusteetonta etua, jonka kaupunki oli velvollinen korvaamaan omaishoitajalle. Hallinto-oikeus arvioi maksettavan korvauksen määrän hoitopalkkion keskimääräisen päiväkohtaisen määrän perusteella ja velvoitti kaupungin maksamaan omaishoitajalle 17 vapaapäivää vastaavan määrän kuukauden hoitopalkkiosta.

Lyhenteet

HL = hallintolaki
HLL = hallintolainkäyttölaki
KVL = kehitysvammalaki
SHL = sosiaalihuoltolaki
TLL = tieliikennelaki
VPL = vammaispalvelulaki
VPA = vammaispalveluasetus

Tärkeitä osoitteita

eduskunta.fi

finlex.fi

– sivuilta löytyvät mm. lait, asetukset ja hallituksen esitykset sekä tuomioistuinten oikeuskäytäntö

intermin.fi

kela.fi

– tietoa kelan myöntämistä etuuksista sekä lomakkeita.

kunnat.net

– tietoa Kunta- ja palvelurakenneudistuksesta.

kuntaliitto.fi

kvtt.fi

– mm. sosiaaliturvan ja edunvalvonnan osalta lisätietoa sekä oikeuskäytäntöä
– mallivalituksia yms.

lomake.fi

– lomakkeita

laaninhallitus.fi

– lääninhallitusten yhteystiedot, julkaisut, lomakepohjat sekä tietoa kantelusta lääninsosiaalitarkestajille

maistraatti.fi

– tietoa edunvalvonnasta, siihen liittyvistä lomakkeista ja hakemusohjista sekä palkkioperusteista
– linkkejä maistraattien yhteystietoihin yms.

Opetusministeriö, minedu.fi

Työ- ja elinkeinotoimisto, mol.fi

– tietoa perhevapaista

oikeusasiamies.fi

– tietoa oikeusasiamiehelle tehtävästä kantelusta sekä niihin annetuista vastauksista

Oikeusministeriö, om.fi

poliisi.fi

– lomakkeita ja tietoa esim. vammaisen pysäköintiluvasta

Patentti- ja rekisterihallitus, prh.fi

– kaupparekisteri, yhdistysrekisteri, säätiörekisteri
– tietoa yhdistysten ja säätiöiden perustamisesta sekä sääntömalleja

oph.fi

– opetukseen liittyviä asioita

Raha-automaattiyhdistys, ray.fi

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, thl.fi

Sosiaali- ja terveysministeriö, stm.fi

tulli.fi

– esimerkiksi tietoa vammaisille myönnettävästä autoveronpalautuksesta

valtioneuvosto.fi

vero.fi

– saatavilla tietoa verotuksesta sekä erilaisia lomakkeita verotukseen liittyen